

**İHALEYE KATILMA YETERLİĞİNE VEYA KOŞULLARINA SAHİP
OLMAYAN KİŞİLERİN İHALEYE KATILMASINI SAĞLAMAK
YOLUYLA İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇU (TCK m. 235/2-a-2)**

*BIDDING CRIME BY ENSURING PEOPLE WHO DO NOT HAVE THE QUALIFICATION OR
CONDITIONS TO PARTICIPATE IN THE AUCTION (TPC art. 235/2-a-2)*

Araştırma Makalesi
Veysel TOPUZ*

ÖZ

İhaleye fesat karıştırma suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Özel Hükümlere ilişkin ikinci kitabının “*Topluma Karşı Suçlar*” başlıklı üçüncü kısmının “*Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar*” bölümünde düzenlenmiştir.

İhaleye fesat karıştırma suçu, TCK.m.235/2’de ihaleye fesat karıştırma niteliğinde olduğu kabul edilen seçimlik hareketlerden birinin veya birkaçının gerçekleştirilmesi ile oluşur. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana bu maddede önemli değişiklikler yapılmakla birlikte bunlardan en önemlisi 6459 sayılı Kanunla yapılan ve suçun temel şeklini zarar suçu haline getiren değişikliktir.

Biz de çalışmamızda, TCK m. 235/2-a-2 düzenlenen, “*hileli davranışlarla; ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak*” şeklinde gerçekleşen seçimlik hareketi suç inceleme metodolojisine uygun olarak inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: hile, ihaleye fesat karıştırma, ihaleye katılma yeterliği, kamu zararı, özgü suç.

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1071050

Makalenin Geliş Tarihi: 10.02.2022

Makalenin Kabul Tarihi: 29.11.2022

* Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı.

E-posta: veysel.topuz@medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9831-2816.

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

ABSTRACT

The offense of bid rigging is regulated in the third part of the book, which is named “Special Provisions” of the Turkish Penal Code (TPC) no. 5237 titled “Crimes Against Aggravation” in the section “Crimes related to Economy, Industry and Trade”.

The crime of bid rigging occurs when one or more of the elective acts are considered to be bid rigging in TPC. Art 235/2 are performed. Although significant changes have been made in this article since the law came into force, the most important one is the amendment made by Law No. 6459, which turns the basic form of the crime into a harmful crime.

In our study, issued art. 235/2-a-2 in TPC (Turkish Penal Code), “; we will examine the elective action in the form of “with fraudulent acts to ensure that people who do not have the qualifications or conditions to participate in the tender” in accordance with the crime investigation methodology.

Key Words: *fraud, bid rigging offenses, qualification to participate in the tender, public loss, specific crime.*

GİRİŞ

Bilim, teknoloji, ekonomik ve toplumsal ilişkilerdeki yüzlerce yıllık ilerlemelerin ortaya çıkardığı ihtiyaçlarla paralel biçimde, dünya üzerinde sosyal hukuk devleti düşüncesi gelişmiştir. Bu düşüncenin etkisi ile Devlet, sadece asayişî koruyan ve düzeni sağlayan bir mekanizma olmaktan öteye geçmiş, aynı zamanda bireyin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimini sağlamayı hedef edinmiştir.

Devlet kamu hizmetlerini yürütmek ve kendi görevlerini yerine getirebilmek amacıyla gerçek veya tüzel kişilerle alım, satım veya yapım sözleşmeleri düzenlemektedir¹. Özel hukukta yapılan sözleşmeler irade serbestine dayanır. Ancak bir kamu tüzel kişisi olarak Devlet’in yaptığı mal veya hizmet alım ve satım işlerinde veya yapım işlerinde kamu kaynaklarının etkin ve gerektiği şekilde

¹ Kamu ihale sözleşmelerinin iki tarafı vardır ve sözleşme her iki tarafa da edim yükümlülükleri getirmektedir. Yüklenici ihale konusu işi teslimle idare de bu işin karşılığında bedelini ödemekle sorumludur. TOPRAK, Eren, **Kamu İhale Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 407.

kullanılması zorunluluğu² bulunduğu için bu sözleşmelerin Kanunlarda ve ilgili alt mevzuatta öngörülen şartları taşıması gerekmektedir³.

İdare ihtiyaç duyduğu gereksinimleri, emanet usulü ile kendi içinden sağlayabileceği gibi, ihale sonucunda üçüncü bir kişiyle yapacağı sözleşme ile de karşılayabilir. İhale Arapça kökenli bir kelime olup, “bir işi veya bir malı birçok istekli arasından en uygun şartlarla kabul edene bırakma, eksiltme veya artırma” anlamına gelmektedir⁴.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nun 4. maddesinde ihale; “*bu Kanunda yazılı usul ve şartlarla mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin istekliler arasından seçilecek birisi üzerine bırakıldığını gösteren ve ihale yetkilisinin onayını müteakip sözleşmenin imzalanması ile tamamlanan işlemler*” şeklinde tanımlanmıştır⁵.

İhale, ihale yetkilisinin ihaleyi onaylamasından başlayıp uygun teklifi veren istekli ile ilgili idare arasında sözleşmenin imzalanması anına kadar geçen evreyi ifade eder. İhale süreci olarak isimlendirilen bu süreçte, yapılacak olan bütün işlemler belli bir usule tabi olarak gerçekleştirilir⁶. Bu işlemler Devletin kamusal faaliyetinin yürütülmesine ilişkin olduğundan bunların yürütülmesi sırasında kamu

² Bu husus Kamu İhale Kanununun gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları kamu harcaması gerektiren her türlü mal ve hizmet alımları ile yapım işlerine ait ihalelerde, rekabetin, eşitliğin ve şeffaflığın sağlanarak ihtiyaçların uygun şartlarla ve zamanında temin edilmesi ile kaynakların verimli şekilde kullanılması yasanın temel amacıdır. ABACIOĞLU, Muhittin / ABACIOĞLU, Ali, **Açıklamalı-İçtihatlı Kamu İhale Kanunu ve Uygulaması**, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 22.

³ ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin, vd., **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 19. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2021, s. 970.

⁴

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a3857263ff7a4.13141755 (erişim tarihi 01.02.2022). Ayrıca bkz, KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 797; KAZANCI, Behiye Eker, **İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 25; ARSLAN, Çetin, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, Mayıs 2017, s. 30, 31; MERAN, Necati, **İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2014, s. 24 vd; DOĞANYİĞİT, Sadettin, **Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu**, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 79 vd.

⁵ ABACIOĞLU / ABACIOĞLU, 2021, s. 50.

⁶ KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, “**İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), Yıl: 2013, Sayı: 13, (s. 1- 40), s. 1 vd.

görevlilerine olan güvenin de tesis edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de bütün bu süreçlerde ihale hukukunun öngördüğü kurallara riayet edilmelidir⁷.

Kamu adına yapılan alım, satım, kiraya verme, kiralama ya da yapım işlerinde ihale süreci ile edimin ifası farklı özelliklere sahiptir. Bundan dolayı, ihale sürecindeki mevzuatın öngördüğü usul ve şartlara uyulmaması halinde ihale sürecinde gerçekleştirilen hukuka aykırılıktan buna karşılık tamamlanmış bir ihale sürecinin sonucunda imzalanan sözleşmeye aykırı ifa halinde ise, edimin ifası sürecinde vuku bulan hukuka aykırılıktan bahsedilir. Nitekim 5237 sayılı TCK’da ihaleye fesat karıştırma ile edimin ifasına fesat karıştırma farklı suçlar olarak düzenlenmiş ve Kanununun 236. maddesinde yerini alan edimin ifasına fesat karıştırma suçunun gerekçesinde bu husus şöyle aktarılmıştır: *“Sözleşmenin imzalanmasıyla ihale süreci sona ermekte ve edimin ifası süreci başlamaktadır. Bu süreçte edimin ifasına fesat karıştırılması bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır⁸.”*

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, ihale işlemleri kamusal faaliyete ilişkin olduğundan sıkı şekil kurallarına tabi kılınmıştır. Bunlara aykırı gerçekleştirilen eylemler hem idari hem de cezai müeyyidelerle önlenmek istenmektedir⁹. Bu bağlamda ceza hukuku anlamında mevcut düzenlemelerden bir tanesi de 5237 sayılı TCK’nın 235. maddesinde yer alan “ihaleye fesat karıştırma suçu” dur.

İhaleye fesat karıştırma suçu çalışmanın devamında da ayrıntılarını açıkladığımız gibi, seçimlik hareketli bir suç olarak düzenlenmiş olup bu seçimlik

⁷ ARSLAN, 2017, s. 34 vd.

⁸ “Edimin ifasına fesat karıştırma suçunun ihaleye fesat karıştırma suçundan bağımsız bir suç tipi olarak 5237 sayılı TCK’nın 236. maddesinde düzenlendiği, hile olmaksızın mal veya hizmetin ayıplı veya eksik ifasının söz konusu olduğu durumlarda, mal veya hizmetin salt ayıplı veya eksik ifa edilmiş olmasının edimin ifasına fesat karıştırma suçunu oluşturmayacağı” **Yarg. 5. CD., 08/04/2021, 7107/1679.** <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (erişim tarihi 09.02.2021) “Edimin ifasına fesat karıştırma suçu ihalenin yapılmasından sonra, edimin yerine getirilmesi aşamasında ve genellikle edimi teslim alanın işleyebileceği bir suç olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde bir suç tipine yer verilmesinin sebebi, ihale ile belli bir taahhüt altına giren kimsenin, bu taahhüde uygun edada bulunması, taahhüdü kabul eden kimsenin de, ihale şartnamesinde yer alan edime uygun ifanın yapılmasını sağlamasıdır.” **Yarg. 5. CD., 28/10/2021, 3763/ 880.** <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (erişim tarihi 08.02.2021)

⁹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 3.

hareketlerden bir tanesi de hileli davranışlarla ihaleye katılma yeterliği veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamaktır. Biz de çalışmamızda bu seçimlik hareketi suç inceleme metodolojisi bakımından aktarmaya çalışacağız.

I. Korunan Hukuki Değer

Ceza kanunlarındaki veya ceza normu içeren özel kanunlardaki suçlar mutlaka belli bir hukuki yararı korumak amacıyla sevk edilmişlerdir.

İhaleye fesat karıştırma suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun özel hükümlere ilişkin ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmında “Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar” bölümünde düzenlenmiştir. Suç tipinin Kanundaki düzenleniş yerinden hareketle, kanun koyucunun bu suç tipini ihdas ederek topluma ait önemli değerleri koruma amacı güttüğünü söyleyebiliriz¹⁰.

Nitekim madde gerekçesinde de bu suçla korunan hukuki değer; kamusal faaliyetlerin dürüstlük ilkesine uygun olarak yürütüldüğüne dair ve özellikle, kamu adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımı gibi ihale işlemlerinin yapılmasıyla ilgili olarak, kamu görevlilerine duyulan güven olarak belirtilmiştir.

Doktrinde bu suçla korunan hukuki değer ne olduğu konusunda farklı fikirler bulunsa da¹¹, bu suçun ihdasıyla kamusal faaliyetlerin dürüstlük ilkesine

¹⁰ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 757; ÖZGENÇ, İzzet, **İhale Sürecinde İşlenen Suçlar**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Mayıs 2013, s. 31. “İhaleye fesat karıştırma suçunda, korunan hukuki yararın kamu idaresine ve dolayısıyla kamu görevlilerine duyulan güven ve itibar ile kamunun maddi ve mali yararları kapsamında temelde serbest rekabet ortamının korunması olduğu, atılı suçun doğrudan zarar değil soyut tehlike suçu niteliğinde bulunduğu, bu suçun oluşumu için zarar doğması ihtimalinin bulunması yeterli olup, buna karşılık fesat karıştırılan ihalenin iptal edilmesi veya ihale sonucunda yapılan sözleşmenin ifa edilmemiş olması Hazineden bir gider oluşmasına yol açmayacağından kamu zararının gerçekleştiğinin kabul edilemeyeceği.” **Yarg. 5. CD., 02/11/2021, 4952/ 5232.**

¹¹ Artuk / Gökçen’e göre bu suçla korunan hukuki değer karma niteliktedir. Öncelikle kamu idaresinin itibarının korunması hedeflenmektedir. Kamu adına yapılan bir alım satım ve yapıma fesat karıştırılması devlet adına hiçbir zarar doğmasa bile cezalandırılmalıdır. Zira böyle bir durumda kamu idaresinin işlerliğine ve vatandaşlar tarafından kamu idaresine duyulan güven ve itibar duygusu zedelenmektedir. ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN, vd., 2021, s. 972. Bir diğer benzer görüşe göre, kamusal fonksiyonu vasıta kılarak hukuka aykırı bir menfaat elde eden veya başkalarının etmesini sağlayan kişinin kamu idaresine duyulan güvene zarar verdiğini belirtmiştir.

uygun olarak şeffaf ve objektif şekilde yürütüldüğüne dair toplumda hâkim olan inanç¹² ve bu bağlamda kamu görevlilerine duyulan itimat duygusu korunmak istenmektedir¹³.

Yargıtay da bu suçla korunan hukuki değerın karma nitelik taşıdığını bir yandan kamu idaresine ve dolayısıyla kamu görevlilerine duyulan güven ve itibar ile diğer yandan kamunun maddi ve mali yararları kapsamında temelde serbest rekabet ortamının korunması olduğunu belirtmektedir¹⁴.

I. Suçun Unsurları

A. Maddi Unsurlar

1. Fail

Suçun faili olabilecekler bakımından kanunda herhangi bir sınırlama öngörölmüş değildir. TCK m. 235/2’de yazan seçimlik hareketlerden birini gerçekleştiren herkes bu suçun faili olabilir¹⁵. Suçun faili olabilmek bakımından fesada konu edilen ihalede komisyon üyesi olmak, istekli sıfatına taşımak ya da kamu görevlisi olmak şart değildir.

Genel kural yukarıdaki paragrafta ifade edilmiş olmakla birlikte hem doktrinde bazı görüşler hem de yargı kararlarında 235. maddenin 2. fıkrasının “a”

YAZICIOĞLU, R. Yılmaz, “Devlet Alım-Satım ve Yapımına Fesat Karıştırma Suçu”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Yıl: 1994, Cilt 68, Sayı 1-2-3, (s. 133-145), s. 135.

¹² KOCA / ÜZÜLMEZ, **2013**, s. 4; ÖZGENÇ, İzzet, **Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 236.

¹³ ÖZGENÇ, **2002**, s. 236; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN, vd., **2021**, s. 971.

¹⁴ “İhaleye fesat karıştırma suçunda, korunan hukuki yararın kamu idaresine ve dolayısıyla kamu görevlilerine duyulan güven ve itibar ile kamunun maddi ve mali yararları kapsamında temelde serbest rekabet ortamının korunmasıdır...”. **Yarg. 5. CD., 02/11/2021, 4952/ 5232**.

¹⁵ ÖZGENÇ, **2013**, s. 60; ÖZEN, **2017**, s. 820; ALTIPARMAK, Cüneyd, **İhaleye İlişkin Suçlar**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mart 2014, s. 96; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., **2021**, s. 983; KOCA / ÜZÜLMEZ, **2013**, s. 8; AKBULUT, Berrin, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, Ceza Hukuku Dergisi, Yıl: Nisan 2009, Cilt: 4, Sayı: 9, (s. 41-116), s. 61; DEMİREL, Salim, “İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun Maddi Unsurunun 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl: Aralık 2014, Cilt: 9, Sayı: 100, (s. 571- 577), s. 4.

ve “b” bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan kamu görevlilerinin, “d” bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği hususu belirtilmektedir. Bu görüşler uyarınca söz konusu bentler açısından bu seçimlik fiiller sadece özel faillik vasfı taşıyan kimselerce işlenebileceğinden burada özgü suçtan bahsetmek gerekmektedir¹⁶.

Yargıtay kararlarında da özgü suç durumundan bahsedilmekte ve bu husus “TCK’nın 235. maddesinin 2. fıkrasının “a” ve “b” bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan ilgili kamu görevlileri, “d” bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği, dolayısıyla söz konusu suçun özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceğinde bir tereddüt bulunmadığının kabulü gerektiği, bu itibarla 5237 sayılı TCK’nın 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olan ve TCK’nın 235/2-(a-2) maddesi uyarınca ihale sürecinde görev alan kamu görevlisi tarafından işlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçuna iştirak eden diğer kişilerin azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabilecekleri” şeklinde belirtilmiştir¹⁷.

¹⁶ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 983; ÜNAL, Nurdoğan, **İhale Suçları**, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2017, , s. 109. Yargıtay uygulaması da aynı yöndedir: “TCK’nın 235. maddesinde ihaleye fesat karıştırma halleri yasa koyucu tarafından tahdidi olarak sayılmış olup, maddede sayılan seçimlik hareketlerin ya da faillik durumunun genişletilmesinin anılan Kanun’un 2. maddesindeki kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edeceğinde bir kuşku bulunmadığı, her ne kadar bir kısım öğretilerde özgü suç olarak kabul edilmese de madde metni gerekçesiyle birlikte incelendiğinde; 2. fıkranın “a” ve “b” bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan ilgili görevlilerin, “d” bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği, dolayısıyla söz konusu suçun özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceğinin kabulü gerektiği, bu itibarla 5237 Sayılı TCK’nın 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olan ve TCK’nın 235/2- (a-2) maddesi uyarınca ihale sürecinde görev alan kamu görevlisi tarafından işlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçuna iştirak eden diğer kişilerin azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabilecekleri dikkate alındığında, kamu görevlileri hakkında açılmış bir kamu davası bulunmaması, faili bulunmayan suça şerikliğin mümkün olmaması ve suça konu sahte belgenin ihale yetkilisine verilmesi eylemiyle ilgili olarak resmi belgede sahtecilik suçundan ayrıca hüküm kurulduğu da gözetilerek unsurları oluşmayan atılı ihaleye fesat karıştırma suçundan beraatine karar verilmesi gerektiği halde yanılığlı değerlendirmeye mahkumiyet hükmü tesisi..” **Yarg. 5 CD, 6.6.2017, 4814/2514**. Aynı yönde bkz, **Yarg. 5 CD, 5.5.2016, 2923/4679**. Yargıtay’ın güncel uygulaması da aynı yöndedir: “2. fıkranın “a” ve “b” bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan ilgili görevlilerin, “d” bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği, dolayısıyla söz konusu suçun özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceği, bu itibarla 5237 Sayılı TCK’nın 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olduğu,” **Yarg. 5. CD., 5.7.2021, 2020/6648, 2021/3280**.

¹⁷ “..Dava; ihaleye fesat karıştırma suçuna ilişkindir. 5237 Sayılı TCK’nın 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olan ve TCK’nın 235/2- (a-2) maddesi uyarınca ihale sürecinde görev alan kamu görevlisi tarafından işlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçuna iştirak eden diğer kişilerin

Öğretideki bazı görüşler ve Yargıtay uygulaması bu şekilde olmakla birlikte, kanaatimce, suçun 2. fıkrasının a ve b bentlerinde yer alan seçimlik hareketler bakımından suçun failinin yalnızca ihale sürecinde görev alan kamu görevlilerinin olabileceğini söylemek isabetli olmayacaktır. Nitekim hükmün lafzında da böyle bir sınırlandırma veya belirleme yapılmadığı görülmektedir. Aksi yöndeki kabul sivil kişilerin bazı eylemlerinin cezasız kalması sonucunu doğurabilecek mahiyettedir¹⁸.

Son olarak ifade edelim ki, TCK'nın 235. maddesinde, suçun kamu görevlisinin, görevinin ifasıyla bağlantılı olarak ihaleye fesat karıştırması durumu cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli bir hal olarak öngörülmemiştir. Bu husus TCK'nın 61. maddesi kapsamında cezanın bireyselleştirilmesinde göz önünde bulundurulabilir¹⁹.

2. Mağdur

İhaleye fesat karıştırma topluma karşı suçlar başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçta mağdur kural olarak toplumu oluşturan herkestir. İhaleye fesat karıştırma sonucunda bir kamu kurumu veya kuruluşu ya da özel hukuk tüzel kişisi zarar görmüş olsa bile suçun mağduru yine toplumu oluşturan herkestir²⁰.

azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabilecekleri dikkate alındığında, kamu görevlileri hakkında açılmış bir kamu davası bulunmaması, faili bulunmayan suçta şerikliğin mümkün olmaması ve suçta konu sahte belgenin ihale yetkilisine verilmesi eylemiyle ilgili olarak resmi belgede sahtecilik suçundan ayrıca hüküm kurulduğu da gözetilerek unsurları oluşmayan atılı ihaleye fesat karıştırma suçundan beraatine karar verilmesi gerekir.” **Yarg. 5. CD, 06.5.2013, 5248/4609; Yarg. 5. CD, 26.9.2012, 3921/9472.**

¹⁸ Çalışmamızın iştirak konu başlığı altında bu meseleye ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler mevcuttur. Tekrara düşmemek adına burada ayrıca yer verilmemiştir.

¹⁹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 9; AKBULUT, 2009, s. 65.

²⁰ ÖZGENÇ, 2013, s. 90; KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 10; “..Suçun mağduru toplumu oluşturan herkestir. Bununla birlikte suçun işlenmesi ile bizzat mağdur olan kişi de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Örneğin ihaleye katılma yeterliliği olduğu halde hukuka aykırı olarak ihaleye katılması engellenen kişi de suçun mağdurudur.” için bkz, ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 983.

İhaleye fesat karıştırma teşkil eden fiilin icrasıyla doğrudan bir kişi veya birden fazla kişi mağdur edilmiş de olabilir. Bu gibi hallerde bu kişiler de ihaleye fesat karıştırma suçunun doğrudan mağduru haline gelebilmektedirler²¹.

Devlet tüzel kişiliği veya kamu kurum ve kuruluşları suçun mağduru değil, suçtan zarar görendir ve bu sıfatla davaya katılabilir²².

3. Konu

Madde gerekçesinde de belirtildiği gibi, bu suçun konusunu, kamu kurum veya kuruluşları adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımları ya da kiralamaları ile yapım işlerine ilişkin ihaleler oluşturmaktadır²³.

Suçun konusunu oluşturan ‘ihale’ kavramı anlık yapılan tek bir işlemi ifade etmeyip aslında bir süreci belirtmektedir. İhale süreci esasen üç aşamadan oluşmaktadır. Yapılacak olan işin, yaklaşık maliyetin tespiti, idari şartnamenin hazırlanması ve ihale komisyonunun kurulması hazırlık aşamasını, istekliler arasında ileri sürülen tekliflerin değerlendirilmesi ve ihalenin karara bağlanması ihale aşamasını, ihalenin sözleşmeye bağlanması ve karşı tarafın taahhüt altına sokulması ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır.

Kanunda sıkı şekil şartlarına bağlı kılınmış ve edimin ifası anına kadar olan tüm bu süreçler ihale kavramına ve dolayısıyla suçun konusuna dahildir. Ancak ihale sözleşmesi kurulduktan sonra yüklenici tarafından taahhüt edilen edimin ifası anına geçilmesi ile artık ihale sürecinden değil, edimin ifası sürecinden bahsetmek gerekir. Nitekim kanun koyucu da edimin ifasına fesat karıştırma suçunu ayrı bir madde olarak düzenlemiştir. TCK'nın 236. maddesinde yer alan edimin ifasına

²¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 805. Yargıtay kararlarında da, hileli hareketlerle ihaleye katılma yeterliği olduğu halde ihaleye katılması engellenen kişilerin suçun mağduru olduğu kabul edilmektedir. “yürürlükte bulunan Tasfiye Yönetmeliği ve ihale dokümanı nazara alınmak suretiyle mağdurların ihaleye katılma yeterliliklerinin bulunup bulunmadığı hususunda ek rapor alınmak suretiyle mağdurların ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olup olmadıklarının değerlendirilmesi” Yarg. 5. CD., 28/10/2021, 2018/9349 E., 2021/5101 K.

²² HAFIZOĞULLARI / ÖZEN, 2016, s. 413; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 628.

²³ ÖZEN, Mustafa, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 817; KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 5; DEMİREL, 2014, s. 57.

fesat karıştırma suçunun gerekçesinde, sözleşmenin imzalanmasıyla ihale sürecinin sona ereceği ve edimin ifası sürecinin başlayacağı ifade edilmiş, edimin ifasına fesat karıştırma suçunun, ihaleye fesat karıştırma suçundan bağımsız ve ayrı bir suç olarak ihdas edildiği belirtilmiştir.

Derhal ifade edelim ki, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'na tabi ihaleler bu suçun konusunu öncelikle oluşturur. Ancak bunların dışında özel düzenlemeler çerçevesinde kamu kurum veya kuruluşları adına yapılan diğer ihalelerde bu suçun konusunu oluşturabilir²⁴. Nitekim bu husus madde gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “*ihaleye fesat karıştırma suçunun oluşabilmesi için, yapılan ihalenin 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu veya 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tabi bir ihale olması şart değildir. Söz konusu suçun oluşabilmesi için önemli olan, yapılan ihalenin kamu kurum veya kuruluşları adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara ilişkin ihale olmasıdır*”.

TCK m. 235/5'deki düzenlemeye göre; “*Yukarıdaki fıkralar hükümleri, kamu kurum veya kuruluşları aracılığı ile yapılan artırma veya eksiltmeler ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler veya kooperatifler adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara fesat karıştırılması halinde de uygulanır.*” Yeri gelmişken belirtelim ki, ihaleye fesat karıştırma suçu, sadece kamu adına yapılan ihaleler açısından değil, kamu kurum veya kuruluşları aracılığıyla yapılan artırma veya eksiltmelerle kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları aracılığıyla yapılan ihaleler bakımından da uygulanabilir²⁵.

²⁴ ÖZGENÇ, İzzet, **Ekonomik Suç ve Ceza Hukuku Sempozyumu**, Türkiye Odalar Borsalar Birliği, Ankara 2005, s. 76; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., **2021**, s. 984.

²⁵ Örneğin 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 114 vd. hükümleri uyarınca icra dairelerince yapılan ihaleler de kamu kurumu ve kuruluşları aracılığıyla yapılmaktadır. Ancak bu konuda İİK m. 345/b' de özel bir hüküm de bulunmaktadır. Buna göre İİK'ya göre yapılan ihalelere “anlaşmak suretiyle” fesat karıştırılmış ise TCK m. 235' e göre özel norm niteliğinde olan İİK m. 345/b hükmü uygulanmalı, buna karşılık hileli davranışlarla ya da cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ihaleye

Doğrudan temin²⁶, ilgili idarenin Kamu İhale Kanunu 22. maddesinde²⁷ belirtilen şartlar çerçevesinde, öncelikle piyasa araştırması yapmak suretiyle ihtiyaçlarını doğrudan karşılaması şeklinde bir yöntem olup, kanun koyucu tarafından ihale usulü olmaktan çıkarıldığından²⁸, teknik anlamda TCK m. 235'in

fesat karıştırılmış ise TCK m. 235 hükmünün uygulanması gerekecektir. ÖZGENÇ, 2013, s. 34, 35. Doktrinde ise aynı konuya ilişkin İİK ile TCK'da farklı düzenlemelerin yapılması, fiiller arasında farklı uygulamalara sebebiyet verilmesi sonucunu doğuracak şekilde düzenlemelerin yapılması yasama faaliyetindeki bir özensizliğin ifadesi olarak dile getirilmiştir. KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 801, dn. 10.

²⁶ Doğrudan temin hakkında ayrıntılı bilgi için bkz, ŞEN, Ersan / AKSÜT, Ertekin, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçları**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2014, s. 31 vd.

²⁷ Kamu İhale Kanunu m. 22: Aşağıda belirtilen hallerde ihtiyaçların ilân yapılmaksızın ve teminat alınmaksızın doğrudan temini usulüne başvurulabilir: a) İhtiyacın sadece gerçek veya tüzel tek kişi tarafından karşılanabileceğinin tespit edilmesi. b) Sadece gerçek veya tüzel tek kişinin ihtiyaç ile ilgili özel bir hakka sahip olması. c) Mevcut mal, ekipman, teknoloji veya hizmetlerle uyumun ve standardizasyonun sağlanması için zorunlu olan mal ve hizmetlerin, asıl sözleşmeye dayalı olarak düzenlenecek ve toplam süreleri üç yılı geçmeyecek sözleşmelerle ilk alım yapılan gerçek veya tüzel kişiden alınması. d) Büyükşehir belediyesi sınırları dahilinde bulunan idarelerin onbeş milyar, diğer idarelerin beş milyar Türk Lirasını aşmayan ihtiyaçları ile temsil ağırlama faaliyetleri kapsamında yapılacak konaklama, seyahat ve iaşeye ilişkin alımlar. e) İdarelerin ihtiyacına uygun taşınmaz mal alımı veya kiralanması. f) (Değişik: 20/11/2008-5812/8 md.) Özelliğinden ve belli süre içinde kullanılma zorunluluğundan dolayı stoklanması ekonomik olmayan veya acil durumlarda kullanılacak olan ilaç, aşı, serum, anti-serum, kan ve kan ürünleri ile orteç, protez gibi uygulama esnasında hastaya göre belirlenebilen ve hastaya özgü tıbbi sarf malzemeleri, test ve tetkik sarf malzemeleri alımları. g) Milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülen uyuşmazlıklarla ilgili davalarda, Kanun kapsamındaki idareleri temsil ve savunmak üzere Türk veya yabancı uyruklu avukatlardan ya da avukatlık ortaklıklarından yapılacak hizmet alımları. h) (Ek: 12/12/2003-5020/28 md.; Değişik: 20/11/2008-5812/8 md.) 8/1/1943 tarihli ve 4353 sayılı Kanunun 22 ve 36 ncı maddeleri uyarınca Türk veya yabancı uyruklu avukatlardan hizmet alımları ile fikri ve sınai mülkiyet haklarının ulusal ve uluslararası kuruluşlar nezdinde tescilini sağlamak için gerçekleştirilen hizmet alımları. ı) (Ek: 15/5/2008-5763/35 md.) Türkiye İş Kurumunun, 25/6/2003 tarihli ve 4904 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin (b) ve (c) bentlerinde sayılan görevlerine ilişkin hizmet alımları ile 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 48 inci maddesinin yedinci fıkrasında sayılan görevlerine ilişkin hizmet alımları, i) (Ek: 20/11/2008-5812/8 md.; Değişik: 19/11/2013-6504/1 md.) Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, milletvekili genel ve ara seçimleri, mahalli idareler ile mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetleri genel ve ara seçimi dönemlerinde Yüksek Seçim Kurulunun ihtiyacı için yapılacak filigranlı oy pusulası kâğıdı ile filigranlı oy zarfı kâğıdı alımı, oy pusulası basımı, oy zarfı yapımı hizmetleri ile bu seçimlere yönelik her türlü seçim malzemelerinin alımı ile yurt dışı seçim harcamaları, il seçim kurulu başkanlıkları tarafından alınacak oy pusulası basım hizmeti alımı. Bu maddeye göre yapılacak alımlarda, ihale komisyonu kurma ve 10 uncu maddede sayılan yeterlik kurallarını arama zorunluluğu bulunmaksızın, ihale yetkilisince görevlendirilecek kişi veya kişiler tarafından piyasada fiyat araştırması yapılarak ihtiyaçlar temin edilir.

²⁸ Doğrudan temin yöntemi 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 18. maddesinin (d) bendinde bir ihale yöntemi olarak öngörülmüş iken, 15/08/2003 gün ve 25200 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4964 sayılı (...) Kanunun 12. maddesi ile "4734 sayılı Kanunun 18 ncı maddesinin (d) bendinin madde metninden çıkarılmış", anılan Kanunun 15. maddesi ile de 4734 sayılı Kanunun 22 ncı maddesi değiştirilerek doğrudan temin usulü düzenlenmiş, 4964 sayılı

konusunu oluşturamaz. Doğrudan temin usulünde gerçekleştirilen herhangi bir usulsüzlük TCK m. 235'i değil, kamunun zararına sebep olmak kaydıyla²⁹ “görevi kötüye kullanma” suçunu oluşturabilir. Nitekim Yargıtay kararları da doğrudan temin usulünde gerçekleştirilen usulsüzlüklerin TCK m. 235’de düzenlenen ihaleye fesat karıştırma suçunun konusunu oluşturamayacağını belirtmektedir³⁰.

4. Fiil

a. Genel Olarak

İhaleye fesat karıştırma suçu, TCK.m.235/2’de fesat karıştırma niteliğinde olduğu kabul edilen seçimlik hareketlerden birinin veya birkaçının gerçekleştirilmesi ile oluşur³¹. Bu açıdan bağlı ve seçimlik hareketli bir suç söz konusudur³².

Fesat sözlükte, “*yolsuzluk, bozukluk, bozuk şeyin hali*” anlamlarına gelmektedir³³. Hukuki terminolojide ise, “*sakatlık, yapılan bir işin hukuki bakımdan sakatlık taşıması*” anlamlarına gelir³⁴.

Kamu İhale Kanununun (KİK) 17. ve Devlet İhale Kanununun (DİK) 83. maddelerinde ihalelerde yasak fiil ve davranışlar belirtilmekle beraber, yalnızca

Kanunun 12 ve 15. maddelerinin gerekçelerinde de “esasen bir ihale usulü olmayan "doğrudan temin" in ihale usulleri arasından çıkarıldığı ve buna ilişkin esas ve usullerin Kanunun 22 nci maddesinde düzenlendiği” ifade edilmiştir.

²⁹ TCK m. 257/2’de kamunun zararına veya kişilerin mağduriyetine sebep olmak objektif cezalandırılabilme şartı olarak öngörülmüştür.

³⁰ “4734 sayılı KİK’in 18. maddesinde idarelerce mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihalelerinde uygulanacak usullerin, açık ihale, belli istekliler arasında ihale ve pazarlık usulü olarak sayıldığı, 15/08/2003 tarihli ve 4964/12 sayılı Kanunla iptal edilerek madde metninden çıkartılan aynı Yasanın 22/d maddesinde düzenlenen doğrudan temin yönteminin bir ihale usulü olmadığı ve ihaleye fesat karıştırma suçuna konu olamayacağı” **Yarg. 5. CD., 2016/6093E., 2021/948 K.**

³¹ EKER KAZANCI, 2011, s. 132.

³² HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplama Karşı Suçlar**, US-A Yayıncılık, Ankara, Eylül 2016, s. 413; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN, vd., 2021, s. 612; ARSLAN, 2017, s. 125-126; SARITAŞ, Hatice, “İhaleye ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları”, **Sayıştay Dergisi**, Yıl: 2009, Sayı: 73, (s. 51-68), s. 56.

³³

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a4a9499012ae7.45786773 (erişim tarihi 01.02.2021)

³⁴ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 973.

ihale mevzuatına aykırı davranıldığı gerekçesiyle TCK m. 235'te belirtilen suçun oluştuğu söylenemez³⁵. İhale mevzuatına aykırı bir davranış ihaleye fesat karıştırma suçu bakımından yapılacak değerlendirme bakımından bir başlangıç noktasını oluşturabilir ise de bu fiiller TCK'nın 235/2. maddesindeki seçimlik hareketlerden biriyle örtüşmediği müddetçe tipiklik unsuru gerçekleşmeyeceği için suç oluşmayacaktır³⁶. Benzer şekilde, ihalelere hakim olan ilkelere aykırı davranıldığından bahisle de ihaleye fesat karıştırma isnadında bulunulamaz³⁷.

Hangi fiillerle ihaleye fesat karıştırılabileceği TCK m. 235/2'de dört bent halinde belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre; “a) *Hileli davranışlarla; 1. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek, 2. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak, 3. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak, 4. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı halde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak.* b) *Tekliflerle ilgili olup da ihale mevzuatına veya şartnamelere göre gizli tutulması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak.* c) *Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek.* d) *İhaleye katılmak*

³⁵ EKER KAZANCI, 2011, s. 133.

³⁶ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 806. Aynı yönde bkz. GÜLEL, İlhan, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda İhaleye Fesat Karıştırma Suçu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 2012, Sayı: 11, (s. 225-257), s. 231. Örneğin belli bir ihale usulü ile yapılması gereken bir ihalenin belli istekliler arasında ihale usulüyle veya kısımlara bölünmek suretiyle pazarlık usulüyle yapılması halinde hileye dayanan veya cebir ya da tehdit uygulanarak gerçekleştirilen bir davranış bulunmadığı için ihaleye fesat karıştırma suçu bakımından tipik bir davranıştan söz edilemez. . Bu gibi hallerde ihaleyi gerçekleştiren kamu görevlileri bakımından görevi kötüye kullanma suçu tartışma konusu yapılabilir. KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 807. Arslan'a göre ise bir ihalenin olması gerekenin dışında başka bir usulle yapılması, aynı şekilde bir işin doğrudan temin veya pazarlık usulüyle yaptırılabilmesi için kısımlara bölünmek suretiyle ihale edilmesi de hileli davranış olarak değerlendirilmelidir. ARSLAN, 2017, s. 140.

³⁷ ÖZGENÇ, 2013, s. 61, 62. Yargıtay'da bu gibi hallerde ilgililer bakımından TCK m. 257'de yer bulan görevi kötüye kullanma suçu bakımından değerlendirme yapılması gerektiğine karar vermektedir. Bkz. TUĞRUL, Ahmet Ceylani, İhaleye Fesat Karıştırma ve Rüşvet Suçları, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, İstanbul 2013, s. 19, 20.

isteyen veya katılan kişilerin ihale şartlarını ve özellikle fiyatı etkilemek için aralarında açık veya gizli anlaşma yapmaları” biçiminde vuku bulan bir eylem söz konusu olmadığı müddetçe tipik bir ihaleye fesat karıştırmadan bahsedilemez³⁸.

Hangi hallerde ihaleye fesat karıştırılmış sayılacağı tek tek saymak suretiyle sınırlı olarak belirtildiği için bu suçun bağlı hareketli bir suç olduğunu söyleyebiliriz³⁹. Aynı zamanda, ihaleye fesat karıştırma suçu bu hareketlerden herhangi biriyle gerçekleştirilebileceği için seçimlik hareketli bir suç söz konusudur⁴⁰.

Biz çalışmamızda sadece, TCK m. 235/2-a-2’de düzenlenen, “*hileli davranışlarla ihaleye katılma yeterliliğine veya şartlarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak*” şeklinde gerçekleşen seçimlik hareketi irdeleyeceğiz.

b. Hileli Davranışlarla İhaleye Katılma Yeterliliğine veya Şartlarına Sahip Olmayan Kişilerin İhaleye Katılmasını Sağlamak

Kanunun 235 inci maddesinin ikinci fıkrasının a bendinde hileli davranışlarla gerçekleştirilen ihaleye fesat karıştırma fiilleri müeyyide altına alınmıştır⁴¹. Çalışmaya konu edilen ve TCK m. 235/2/a-2 bendi kapsamına giren tipik bir fiilin oluşabilmesi için öncelikle hileli bir davranışın gerçekleştirilmesi ve bu yolla ihaleye katılma yeterliliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmalarının sağlanmış olması gerekmektedir⁴². Bu açıdan derhal ifade edelim ki

³⁸ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN /vd., 2021, s. 973; ARSLAN, 2017, s. 115 vd., EKER KAZANCI, 2011, s. 129 vd.

³⁹ ARSLAN, 2017, s. 115; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2017, s. 973; EKER KAZANCI, 2011, s. 132. TCK'nin 235. maddesinde ihaleye fesat karıştırma halleri yasa koyucu tarafından tahdidi olarak sayılmış olup, maddede sayılan seçimlik hareketlerin ya da faillik durumunun genişletilmesinin anılan Yasa'nın 2. maddesindeki kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edeceği, **Yarg. 5. CD., 2020/6648, 2021/3280, 5.7.2021.**

⁴⁰ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 806; AKBULUT, 2009, s. 77; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 974.

⁴¹ DANIŞMAN, Mustafa, **İhale ve İhaleye Fesat Karıştırma Suçları**, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2014, s. 73.

⁴² KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 14; EKER KAZANCI, 2011, s. 154; ARSLAN, 2017, s. 128; DEMİREL, Salim, **4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Çerçevesinde İhalesi Yapılan Mal ve**

sadece hileli bir davranış ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturmaz. İhaleye fesat karıştırma suçu bu bent bakımından çok hareketli bir suç niteliği taşımaktadır⁴³.

Hile sözlükte ‘birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere, desise şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁴.

Herhangi bir şekilde hukuki bir ilişki içine giren taraflar ilişkinin kurulmasında etkili olan unsurlar hakkında birbirlerini doğru olarak bilgilendirme yükümlülüğü altındadırlar. Aslen Arapça kökenli bir kelime olarak ‘hile’ aldatacak tarz, tertip ve oyun manasına gelmektedir⁴⁵. Objektif nitelikte⁴⁶ aldatıcı bir mahiyet taşıyan hile yoluyla kişilerin davranışları üzerinde etkide bulunulmakta ve hür bir irade ile tercihte bulunmalarına engel olunmaktadır⁴⁷.

Hile, birçok suçun unsurunu oluşturmasına karşın Kanunda belirli bir tanımı yapılmış değildir⁴⁸. Dolandırıcılık suçunun düzenlendiği 157. maddenin gerekçesinde hilenin, aldatıcı nitelik taşıyan hareketlerden meydana geldiği belirtilmiş ve bu yolla kişinin irade serbestîsinin etkilendiği ve irade özgürlüğünün ihlal edildiği kabul edilmiştir.

Kanunda her ne kadar ‘hileli davranışlarla’ ifadesi kullanılmış olsa da suçun oluşması için birden fazla hileli davranışın gerçekleşmesi gerekli değildir⁴⁹.

Alman doktrininde hilenin hem icrai hem de ihmali davranışlarla aldatma şeklinde gerçekleştirilebileceği mümkün kabul edilirken Türk Hukuku bakımından

Hizmet Alımlarıyla Yapım İşlerinde İhaleye Fesat Karıştırma Suçu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 49.

⁴³ ÖZGENÇ, 2013, s. 40; KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 809; ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2021, s. 925.

⁴⁴ <https://sozluk.gov.tr/> e.t. 25/10/2022.

⁴⁵ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s 975.

⁴⁶ EKER KAZANCI, 2011, s. 140.

⁴⁷ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 810.

⁴⁸ EKER KAZANCI, 2011, s. 140.

⁴⁹ TEZCAN/ ERDEM/ ÖNOK, 2020, s. 867.

bu konu tartışmalıdır⁵⁰. Alman CK.'nun⁵¹ aksine TCK'da ihmali hareketin cezalandırılacağına ilişkin genel bir hüküm bulunmamaktadır⁵². Bu nedenlerle ihmali suretiyle ihaleye fesat karıştırmanın cezalandırılacağına ilişkin kanunda özel bir hüküm bulunmadığından böyle bir fiilin cezalandırılmasının da mümkün olmadığı doktrinde ifade edilmektedir⁵³.

Hilenin ne düzeyde olması gerektiği ile ilgili 235.maddede bir ifade yer almıyor olsa da⁵⁴, dolandırıcılık suçu bakımından aranan hilede olduğu gibi bu suç bakımından gerçekleştirilen davranışın hile teşkil edebilmesi için de aldatmaya elverişli olması gerekir⁵⁵⁵⁶. Alım satım ve ticari ilişkilerdeki dürüstlük kuralına aykırı basit davranışlar, mağduru ikna etmeye yönelik basit sözler ve filler hile olarak değerlendirilemezler⁵⁷.

Yargıtay'ın bir kararında ifade edildiği gibi; hile nitelikli bir yalandır. Fail tarafından yapılan hileli davranışın belli bir oranda ağır, yoğun ve ustaca olması, sergileniş açısından mağdurun inceleme olanağını ortadan kaldıracak nitelikte bulunması gerekir⁵⁸.

⁵⁰ EKER KAZANCI, 2011, s. 141.

⁵¹ Alman Ceza Kanununun 13. maddesinde yükümlülükler aykırı olarak gösterilen ihmali davranışların cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Türk hukukunda ise ihmali hareketin cezalandırılacağına dair genel bir hüküm bulunmaması ihmali suçların cezalandırılmasını (özel olarak düzenlenenler hariç) engellemektedir. EKER KAZANCI, 2011, s. 145.

⁵² Türk hukukunda kasten öldürme, işkence, görevi kötüye kullanma gibi sadece birkaç suç tipinde ve yalnızca bunlara münhasır olmak üzere, bu suçların ihmali hareketle de işlenebileceği hüküm altına alınmıştır.

⁵³ EKER KAZANCI, 2011, s. 145.

⁵⁴ Başkalarını kandırabilecek nitelikte olmayan davranışlar hile olarak kabul edilmeleri teorik olarak mümkün değildir. KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 694.

⁵⁵ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 694.

⁵⁶ Kanunda belli bir suç için aranan hile düzeyinin (dolandırıcılık) diğer suç bakımından da (ihaleye fesat karıştırma) aynı şekilde aranması izlenen suç siyasetine uygun düşecektir. EKER KAZANCI, 2011, s. 150.

⁵⁷ AYDIN, Devrim, "Dolandırıcılık Suçu", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 11 (2021), 649-705, s. 661.

⁵⁸ Yarg. 15. CD., 04/02/2013, 22187/ 1878. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html> (erişim tarihi 01.02.2022)

Buna göre, hileyi, kişinin hür bir şekilde irade oluşturmasını ve oluşturduğu iradesine göre davranabilmesi engellemeye elverişli aldatıcı her türlü hareket olduğunu belirtmek mümkündür⁵⁹.

Kanaatimce, hilenin mutlaka açık bir beyanla ortaya konulması zorunlu olmayıp, ihmali bir hareketle de hile gerçekleştirilebilir⁶⁰. Alman CK'nun aksine TCK'da ihmali hareketin cezalandırılacağına ilişkin genel bir hükmün bulunmaması da bu durumu değiştirmez. Taraflardan birinin diğerini aydınlatmak hususunda kanundan, sözleşmeden veya karşılıklı güven ilişkisinden doğan bir yükümlülüğü bulunmakta iken bunu yerine getirmeyerek gerçeği gizleyerek, gerçekte mevcut olmayan bir durumu mevcut gibi göstererek veya gerçekleşmiş bir vakıayı olduğundan başka türlü ya da hiç vaki olmamış gibi göstererek hareket etmek de hile teşkil eder⁶¹. İhaleye fesat karıştırma suçu bakımından da taraflar arasında ihale sözleşmesinin kurulması aşamasından başlayan bir güven ilişkisi söz

⁵⁹ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2019, s. 977.

⁶⁰ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 14. “..Nitekim 157. maddenin gerekçesinde dolandırıcılık suçunun kurucu unsuru olan hilenin, icrai bir davranışla gerçekleştirilebileceği gibi; karşı tarafın içine düştüğü hatadan, bir konuda yanlış bilgi sahibi olmasından yararlanarak da, yani ihmali davranışla da gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Ancak, bu durumda kişinin, hataya düşen karşı tarafı bilgilendirmek hususunda yükümlülüğünün olması gerekir. Ayrıca, muhatabın belli bir husustaki hatası karşısında kişinin ihmali davranışının, örneğin susmasının, bir beyan, bir açıklama değerini taşıması gerekir.” ARITÜRK, Ramazan, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 198. Aksi yönde görüş için bkz, “..Hilenin icrai davranışlarla işlenebileceği muhakkak olmakla birlikte ihmali davranışlarla gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği tartışmalıdır. Hilenin icrai davranışlarla gerçekleştirilmesi, gerçek olmayan bir olayın gerçekmiş gibi yansıtılması şeklinde olurken ihmali davranış ile gerçekleştirilmesi, kendisinden yapması beklenen bir davranışı kişinin sergilememesi, gerekli olduğu noktada pasif kalması şeklinde olur. Örneğin ihalenin fesada uğramasını sonuçlanacak bir olguyu kişinin engellememesi, bundan kaçınmaması veya ihale makamlarını durumdan haberdar etmemesi halinde kişi ihmali şekilde kasıtlı bir davranış içerisindedir.” GÜLEL, 2012, s. 235.

⁶¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 810. Doktrinde özel hukuk hilesi ile ceza hukuku hilesi arasında ayırım yapan aksi yöndeki bir görüşe göre ise, özel hukukta basit bir susma yada aydınlatma yükümlülüğünün ihlali hile olarak değerlendirilebilecek iken, aynı tutumu ceza hukuku bakımından sürdürmek isabetli olmayacaktır. TCK'daki hileli davranışlar ibaresinden yalnızca icrai şekilde gerçekleşen hileli davranışlar anlaşılmalıdır. KORMAZ, Fulya, **Dolandırıcılık Suçu**, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 52, 53.

konusu olmakta olup tarafların birbirlerini aydınlatma yükümlülüğüne⁶² uygun hareket edilmelidir⁶³.

Hilenin aldatıcı vasfı, muhatap aldığı kişinin kişilik özelliklerine göre değil, aynı konumdaki ortalama zekâya ve bilgiye sahip bir kişinin sahip olması gereken niteliklere göre belirlenir. Bu bakımdan hangi hareketin hile teşkil ettiği belirlenirken sübjektif değil objektif şartlar göz önüne alınmalıdır⁶⁴.

Bahsi geçen seçimlik hareket bakımından hileli davranışların yöneldiği olgu ihaleye katılma yeterliği veya koşulları ile ilgili hususlardır. Bu seçimlik hareket bakımından isteklilerin ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişiler olması gerekmektedir. İsteklilerin hali hazırda ihaleye katılma yeterliğini taşıdığı hallerde bu suç oluşmayacaktır.

Yargıtay'da suç vasfının ve sanıkların hukuki durumlarının belirlenmesi bakımından ilgili kişilerin, ihaleye katılma yeterliği veya koşullarına sahip olup olmadıkları hususunun tereddüde mahal vermeyecek şekilde tartışılmasını istemektedir⁶⁵.

⁶² Hileli hareketlerin ihmali şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği konusunda esasen ilk bakılacak suç tipi dolandırıcılık suçudur. Kanun koyucu 157. madde de ihmali hareketlerle suçun işlenip işlenemeyeceğine ilişkin bir belirleme yapmamış, açık bir hüküm sevk etmemiştir. Ancak kanunun gerekçesinde “hile, icraî bir davranışla gerçekleştirilebileceği gibi; karşı tarafın içine düştüğü hatadan, bir konuda yanlış bilgi sahibi olmasından yararlanarak da, yani ihmali davranışla da gerçekleştirilebilir. Ancak, bu durumda kişinin, hataya düşen karşı tarafı bilgilendirmek konusunda yükümlülüğünün olması gerekir.” şeklinde bir açıklama söz konusudur. Aksi yöndeki görüş için bkz. KORKMAZ, 2022, s. 53.

⁶³ ÖZEN, 2018, s. 642; EKİCİ ŞAHİN, s. 249, 250, AYDIN, 2021, s. 662.

⁶⁴ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 14.

⁶⁵ “ihaleye katılan kişilerin yeterlilik koşullarına sahip olup olmadıklarının kontrol edilip edilmediği, edilmekte ise ne şekilde yerine getirildiği hususlarında detaylı bilgi alınması ve suçla konu ihaleye ilişkin tüm evrakın, özellikle şartname ile mağdurların katılma yeterliliğine sahip olup olmadıklarını belirlemeye yarar tüm bilgi ve belgelerin temini ile 04/11/2016 tarihli raporu düzenleyen Sayıştay emekli uzman denetçilerinden; 07/10/2009 tarihli ve 27369 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve suç tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan Tasfiye Yönetmeliği ve ihale dokümanı nazara alınmak suretiyle mağdurların ihaleye katılma yeterliliklerinin bulunup bulunmadığı hususunda ek rapor alınmak suretiyle mağdurların ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olup olmadıklarının tereddüde mahal bırakmayacak şekilde belirlenmesi sonrasında suç vasfının ve sanıkların hukuki durumlarının ayrı ayrı takdir ve tayini gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hükümler kurulması” Yarg. 5. CD., 28/10/2021, 2018/9349 E., 2021/5101 K. hakem raporunda cümlelerin yarım kullanıldığı ifade edilse de bu

İhaleye katılma yeterliği ve sahip olunması gereken koşullar ile ilgili hususlar mevzuatta ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir⁶⁶. (DİK m. 16, KİK m. 10 gibi). Bu bağlamda hileli davranışlarla ihaleye katılma yeterliğini veya koşullarını sağlamayan bir isteklinin ihaleye katılmasını sağlamak ihaleye fesat karıştırma kapsamında değerlendirilecektir⁶⁷.

İhaleye katılabilecek kişiler yukarıda da belirtildiği üzere ilgili ihale mevzuatı ışığında hazırlanan ihale belgelerinde gösterilir. İhaleye katılması yasak kişilerden olan veya ihaleye katılma yeterliliği bulunmayan kişilerin ihaleye katılmasının sağlanması halinde bu bent kapsamındaki suçun oluştuğu kabul edilecektir⁶⁸.

Yargıtay'ın bir kararına göre yaklaşık maliyetin üzerindeki teklifleri kabul etmek, iş deneyim belgesi yetersiz olan, şartnameler ve sözleşmeler uyarınca alt yüklenici kullanılmaması gerekirken buna imkan tanınıp, alt yüklenici kullanmadan işleri bitirme gücü olmayan yüklenici şirkete ihaleler vermek bu seçimlik hareketi oluşturabilir⁶⁹.

KİK m. 11'de ve benzer şekilde DİK m. 6'da öngörülen yasal sınırlamalar uyarınca veya belli mesleki, teknik, mali veya ekonomik şartları taşımaması dolayısıyla ihaleye katılması mümkün olmayan bir kişinin hileli yollarla ihaleye katılmasının sağlanması ile de bu suç oluşacaktır. Suçun oluşabilmesi için bu kişinin ihaleye katılmasının sağlanması yeterli olup ayrıca ihalenin bu kişide kalması gerekmemektedir⁷⁰.

Örneğin, ihaleye katılabilmek için aranan iş bitirme belgesine hiç sahip olmayan veya ihaleye katılabilmek için aranan nitelikte iş bitirmeye sahip olmayan bir isteklinin bu durumu bilinmesine rağmen ihaleye katılma yeterliğine sahip

cümleler tarafıma ait olmayıp, Yargıtay kararından alınmıştır. Bir ekleme yada çıkarma yapılması söz konusu değildir. Zaten bu sebeple iki tırnak arasında alıntı yapılmıştır.

⁶⁶ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 977.

⁶⁷ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 811; ÖZBEK / DOĞAN / BACAKSIZ, 2021, s. 925.

⁶⁸ EKER KAZANCI, 2011, s. 154.

⁶⁹ Yarg. 5. CD., 28/10/2021, 2016/10996 E., 2021/1871 K.

⁷⁰ GÜLEL, 2013, s. 240.

olduğundan bahisle ihaleye katılmasının sağlanması halinde ihaleye fesat karıştırma suçu oluşacaktır⁷¹.

İhale yetkilisi, ihaleye katılma yeterliliğinin sağlanması bakımından bulunması zaruri olan belgelerinde eksiklik bulunmasına rağmen, belli bir isteklinin ihaleye katılmasını sağlamak amacıyla yeterlik için aranan belgeler tamammış gibi göstererek hareket ettiği hallerde de ihaleye fesat karıştırma söz konusu olacaktır⁷². Benzer şekilde ihaleye katılım için gerekli olan kanuni şekil şartlarından birisi olan geçici teminat yatırılmamış olmasına rağmen bir isteklinin ihaleye katılmasının sağlanması halinde ihaleye fesat karıştırma suçu oluşur⁷³.

İhaleye başvuran isteklinin belge veya bilgilerindeki eksikliklerin bir kısmı bunların doğrudan ihale dışında kalmasına sebebiyet verirken, bir kısım eksiklikler ise esasa etkili olmayan eksiklikler olarak nitelendirilmekte ve bunların tamamlattırılması cihetine gidilmektedir⁷⁴. Esasa etkili olmayan eksikliğin tamamlattırılması hileli bir davranış olmadığından ihaleye fesat karıştırma olarak nitelendirilemez. Diğer yandan, aslında esasa etkili olan bir eksikliğin bu durum bilinmesine rağmen ihale yetkilisi tarafından giderilebilecek eksiklik olduğundan hareketle ilgiliye tamamlattırılması ihaleye fesat karıştırma kapsamında değerlendirilecektir⁷⁵.

⁷¹ Örnek için bkz, KOCA / ÜZÜLMEZ, **2013**, s. 16.

⁷² ARITÜRK, **2011**, s. 216.

⁷³ MERAN, **2017**, s. 133.

⁷⁴ **Bkz, KİK m. 37/2**: “Tekliflerin değerlendirilmesinde, öncelikle belgeleri eksik olduğu veya teklif mektubu ile geçici teminatı usulüne uygun olmadığı 36 ncı maddeye göre ilk oturumda tespit edilen isteklilerin tekliflerinin değerlendirme dışı bırakılmasına karar verilir. Ancak, teklifin esasını değiştirecek nitelikte olmaması kaydıyla, belgelerde bilgi eksikliği bulunması halinde idarece belirlenen sürede isteklilerden bu eksik bilgilerin tamamlanması yazılı olarak istenir. Belirlenen sürede bilgileri tamamlamayan istekliler değerlendirme dışı bırakılır ve geçici teminatları gelir kaydedilir. Bu ilk değerlendirme ve işlemler sonucunda belgeleri eksiksiz ve teklif mektubu ile geçici teminatı usulüne uygun olan isteklilerin tekliflerinin ayrıntılı değerlendirilmesine geçilir. Bu aşamada, isteklilerin ihale konusu işi yapabilme kapasitelerini belirleyen yeterlik kriterlerine ve tekliflerin ihale dokümanında belirtilen şartlara uygun olup olmadığı ile birim fiyat teklif cetvellerinde aritmetik hata bulunup bulunmadığı incelenir. Uygun olmadığı belirlenen isteklilerin teklifleri ile birim fiyat teklif cetvellerinde aritmetik hata bulunan teklifler değerlendirme dışı bırakılır.”

⁷⁵ KOCA / ÜZÜLMEZ, **2013**, s. 17. Sadece ihale sürecine katılan kişiler fail olabilir görüşü için bkz, HAFIZOĞULLARI / ÖZEN, **2016**, s. 413. Ayrıca bkz, “..ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2.

5. Netice

6459 sayılı Yasa ile 235. maddenin 3. fıkrası değiştirilmeden önce ihaleye fesat karıştırma bir tehlike suçu olarak düzenlenmişti⁷⁶. Suçun oluşumu bakımından ihaleye fesat karıştırma suçunu teşkil eden fiillerin işlenmesi neticesinde herhangi bir zararın meydana gelmesi aranmıyordu. Eğer bir zarar meydana geldiyse bu durum cezanın yarı oranında artırılması sonucunu doğuran nitelikli hal olarak düzenlenmişti⁷⁷.

Ancak 6459 sayılı Kanunla 235. maddenin 3. fıkrasında yapılan değişiklikte birlikte artık ihaleye fesat karıştırma suçunun temel şekli zarar suçu haline getirilmiş olup, işlenen fiil sonucunda kamu kurum veya kuruluşunun zarar görmemesi daha az cezayı gerektiren nitelikli hal olarak kabul edilmiştir⁷⁸. Nitekim yapılan kanun değişikliğinin gerekçesinde de bu durum açıkça ifade edilmektedir⁷⁹.

dönem Taşımali Eğitim İhalesi yetkilisinin 4734 Sayılı Kanun'un 10. maddesi son fıkrasının (a), (b), (c), (d), (e) ve (g) bentlerinde sayılan durumlarda olmadığına, bu bağlamda vergi borcu bulunmadığına dair taahhütnameyi komisyona veren ve ihaleyi kazanan Öğrenci ve Personel Taşımacılığı Firmasından sözleşme imzalamadan önce belirtilen durumlarda olmadığına dair belgeleri isteyip alarak, incelemesi ve uygun gördükten sonra sözleşmeyi imzalaması gerekirken, söz konusu belgeleri almadan Vergi Dairesi Müdürlüğüne vadesi geçmiş vergi borcu bulunan yüklenici firma ile sözleşme imzalamak şeklinde gerçekleşen eylemlerinin ihaleye katılma yeterliliği veya koşullarına sahip olmayan Öğrenci ve Personel Taşımacılığı Firması sahibi olan sanığın ihaleyi almasını sağlamak niteliğinde bulunduğu, TCK'nın 235/2-a-2. maddesine uyan ve ihale sürecinde görev alan kamu görevlileri tarafından işlenebilen bu suça, ihaleye katılma yeterliliği olmamasına rağmen suça konu taahhütnameyi veren ve bu şekilde ihaleyi alıp sözleşmeyi imzalayan firma yetkilisinin TCK'nın 40/2. maddesi yollamasıyla azmettiren olarak iştirak ettiği ve atılı suçtan cezalandırılması gerektiği gözetilmelidir.” **Yarg. 5 CD, 13.7.2017, 11054/ 3140.**

⁷⁶ Değişiklik öncesi fıkra metni: ”(3)İhaleye fesat karıştırma sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmiş ise, ceza yarı oranında artırılır. Zararın meydana gelmiş olduğu sabit olmakla birlikte miktarının belirlenememiş olması, bu fıkra hükmünün uygulanmasını engellemez.” şeklindeydi.

⁷⁷ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 821.

⁷⁸ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 821.

⁷⁹ Maddenin üçüncü fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle, bu suçun temel şeklinin edimin ifasına fesat karıştırma suçunda olduğu gibi zarar suçuna dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu durumda işlenen ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenmesi sonucunda kamu açısından bir zarar meydana gelmemiş ise fail hakkında söz konusu suçun temel şekline nazaran daha az cezaya hükmedilmesini sağlamak için işbu değişiklik önergesi verilmiştir. KOCA/ ÜZÜLMEZ, 2019, s. 822.

Yeri gelmişken ifade edelim ki, zarar unsurunun kamu kurum veya kuruluşu ya da beşinci fıkrada sayılan tüzel kişiler bakımından gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda diğer kişilerin, örneğin ihaleye katılan diğer gerçek veya tüzel kişilerin zarara uğramış olmaları bu kapsamda değerlendirilemez⁸⁰.

Kamu kurumu açısından bir zararın meydana gelip gelmediğine ilişkin belirleme yapılırken 5180 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu dikkate alınabilecektir⁸¹. Kamu kurumu açısından manevi nitelikte bir zararın meydana gelmesinin mümkün görülmediği bu nedenle mevcut zararların maddi zarar şeklinde gerçekleşebileceği doktrinde ifade edilmektedir⁸².

TCK m. 235'te yapılan değişiklikle birlikte, ihaleye fesat karıştırma suçlarında kamu zararının mevcut olduğunun kabulü için bu zararın belirlenebilir olması gerekecektir⁸³. Kamunun uğradığı maddi zararın ne olduğunun belirlenmesi ve miktarının da hesaplanması gerekir. Soyut ifadelerle kamu zararının olduğu örneğin maliyet bedelinin çok altında ihalenin gerçekleşmesinin önlenildiği, bu nedenle kamu zararının oluştuğu sonucuna varılamayacaktır. Kamu zararının varlığının karine olarak kabul edilmesi mümkün olmayacaktır⁸⁴. Nitekim Yargıtay da kamu zararının bulunup bulunmadığı hususunun ayrıntılı ve etraflıca hazırlanmış bilirkişi raporuyla ortaya konulması gereğini ifade ederek, detaylı inceleme yapılmadan

⁸⁰ EKER KAZANCI, 2011, s. 214.

⁸¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 823. "Kamu zararı kavramı 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasasının 71. Maddesinde, mevzuata aykırı karar, işlem veya ihmal sonucunda kamu kaynağında artışa engel veya eksilmeye neden olunması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durumda kamu zararının bulunup bulunmadığı her somut olayda hakim tarafından, iş, mal veya hizmetin rayiç bedelinden daha yüksek bir fiyata alınıp alınmadığı veya aynı şekilde yaptırılıp yaptırılmadığı, somut olayın kendi özellikleri de dikkate alınarak belirlenmelidir. Bu belirleme uğranılan kamu zararının kesin bir biçimde saptanması anlamında olmayıp miktarı saptanmasa bile ... rayiç bedelden daha yüksek bir bedelle alım veya yapımın gerçekleştirildiğinin anlaşılması halinde de kamu zararının varlığı kabul edilmelidir. Ancak kamu zararının bulunup bulunmadığı belirlenirken, norma aykırı her davranışın kamuya duyulan güveni sarstığı, dolayısıyla kamu zararına yol açtığı veya zarar uğrama ihtimalini ortaya çıkardığı şeklinde bir varsayım da hareket edilmemelidir. **YCGK, 17/04/2007, 4-88/ 94**. Karar için bkz. YAŞAR / GÖKCAN / ARTUÇ, s. 6618. (aktaran, EKER KAZANCI, 2011, s. 214.)

⁸² EKER KAZANCI, 2011, s. 214.

⁸³ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 823.

⁸⁴ ŞEN / AKSÜT, 2014, s. 43; KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 823.

soyut değerlendirmelerle yaklaşık maliyete uygun şekilde hazırlanan bilirkişi raporlarının hüküm kurmaya elverişli olmadığı belirtilmektedir⁸⁵.

6. Nitelikli Haller

TCK'nın 235. maddesinin 3. fıkrası 6459 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının zarara uğraması hali, cezada artırımı yapılmasını gerektiren nitelikli hal olarak öngörülmüştü. İlgili kamu kurum ve kuruluşunun zarara uğradığı kesin olmakla beraber zararın miktarının tespit edilemediği hallerde de bu fıkra uygulanacaktı.

6459 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda ise, suçun işlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zararın meydana gelmemiş olması failin daha az cezayı gerektiren nitelikli halden sorumlu tutulması sonucunu doğuracaktır. Bu açıdan ihaleye fesat karıştırma teşkil eden fiil sonucunda kamu açısından herhangi bir zararın meydana gelmemiş olması sonucunda fail hakkında 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası verilecektir. Ancak ihaleye fesat karıştırma suçunun cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenmesi halinde bu indirim uygulanmayacaktır⁸⁶.

Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenen ihaleye fesat karıştırma suçunun sonucunda kamu zarara uğramamış olsa bile faile verilecek ceza 5 yıldan az olamaz. Ayrıca kasten yaralama ve tehdit suçunun nitelikli halleri gerçekleşmiş ise fail ayrıca bu suçlardan dolayı da cezalandırılacaktır⁸⁷. İfade edelim ki, cebir

⁸⁵ “bila tarihli bilirkişi raporunda sübuta ilişkin değerlendirmelere yer verildiği, kamu zararı yönünden detaylıca inceleme yapılmadığı, görevi kötüye kullanma suçu bakımından ise yaklaşık maliyetin yüksek olarak belirlenmesi suretiyle kurum zararına yol açılıp açılmadığının belirlenmesi talep olunmasına rağmen alımı yapılan ilaçların fiyatlarına ilişkin detaylıca inceleme yapılmaksızın soyut değerlendirmelerle yaklaşık maliyetin mevzuata uygun şekilde hesaplandığının ifade edildiği, bu itibarla bozma ilamımızın gerekleri doğrultusunda hazırlanmayan bilirkişi raporunun hüküm kurmaya yeterli ve elverişli olmadığı” **Yarg. 5. CD., T. 18/03/2021, E. 2020/244, K. 2021/1230** .

⁸⁶ (3) (Değişik: 11/4/2013-6459/12 md.) İhaleye fesat karıştırma suçunun; a) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenmesi hâlinde temel cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz. Ancak, kasten yaralama veya tehdit suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca bu suçlar dolayısıyla cezaya hükmolunur. b) İşlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmemiş ise, bu fıkranın (a) bendinde belirtilen hâller hariç olmak üzere, fail hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

⁸⁷ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 28.

veya tehdit kullanmak suretiyle bu suçun işlenmesi, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal olarak öngörülmüştür.

B. Manevi Unsurlar

İhaleye fesat karıştırma suçu kasten işlenen suçlardandır. Seçimlik hareket bakımından suçun oluşumu için kastın dışında başkaca bir subjektif unsurun gerçekleşmesi aranmamaktadır⁸⁸.

Fiilin taksirle işlenen şekli cezalandırılmamıştır⁸⁹. Bu açıdan ihaleye katılma yeterliğine sahip olduğu halde komisyonun yanlış yorumu sonucunda, yeterliğe sahip olmadığından bahisle, komisyonun, istekliyi değerlendirme dışı bırakması durumunda, kasten hareket edilmiş olmayacağı için suç oluşmayacaktır⁹⁰.

Çalışmaya konu edilen ve m. 235/2/a-2'de yer alan seçimlik hareket bakımından faildeki kastın ihaleye katılma yeterliğine sahip olmayan kişinin, ihaleye katılmasını sağlamaya yönelik olması gerekmektedir⁹¹.

Suçun doğrudan kastla işlenebilmesi mümkün olduğu gibi olası kastla işlenmesi de mümkündür⁹².

Yukarıda da bahsedildiği üzere 6459 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle birlikte ihaleye fesat karıştırma suçu bir zarar suçuna dönüşmüştür. İşlenen fiil nedeniyle kamu kurumunun zarar görmesi suçun unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle suçun oluşumu bakımından failin kastının ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarını zarara uğratma iradesini de kapsamaması gerekir. İhaleye fesat karıştırma

⁸⁸ EKER KAZANCI, 2011, s. 190.

⁸⁹ HAFIZOĞULLARI / ÖZEN, 2016, s. 418.

⁹⁰ Örnek için bkz, KOCA / ÜZÜLMEZ, 2013, s. 29.

⁹¹ EKER KAZANCI, 2011, s. 190.

⁹² EKER KAZANCI, 2011, s. 190; GÜLEL, 2012, s. 250; SARITAŞ, 2009, s. 59-60. TCK m. 235/2-d bendi dışında, diğer haller bakımından suçun oluşumu için başkaca bir subjektif unsurun varlığı aranmaz. Ancak anlaşmak suretiyle ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenebilmesi için ihaleye katılan veya katılmak isteyen kişilerin ihale şartlarını ve fiyatı etkilemek amacıyla hareket etmesi gerekir. İhale şartlarını ve fiyatı etkileme hususunda saik arandığından bu seçimlik hareket ancak doğrudan kastla işlenebilir.

teşkil eden fiillerin işlenmesi neticesinde kamu zararının meydana gelebileceği fail tarafından öngörülmüş olmalıdır⁹³.

C. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

1. Teşebbüs

İhaleye fesat karıştırma suçu yapılan değişiklikle birlikte bir zarar suçu haline dönüştürüldüğüne göre artık bu suça teşebbüsün mümkün olduğu söylenmelidir⁹⁴. Bu açıdan hileli davranışlarla ihaleye katılma yeterliliğine koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasının sağlanmak istendiği ve fakat ihaleye katılımlarının sağlanamadığı hallerde teşebbüs aşamasında kalmış ihaleye fesat karıştırma söz konusu olacaktır⁹⁵. Örneğin ihaleye katılabilmek için aranan iş bitirme belgesine aslında hiç sahip olmayan bir isteklinin bu durumu bilinmesine rağmen, ihaleye katılma yeterliliğine sahip olduğundan bahisle ihaleye katılmasının sağlanmaya çalışılması ancak bu durumun başka bir kamu görevlisi tarafından önlenmesi halinde suç teşebbüs aşamasında kalmış olacaktır.

Doktrinde bir kişinin ihaleye fesat karıştırmak maksadıyla 235. maddenin 2. fıkrasındaki seçimlik hareketlerden birinin icrasına başladığı ve fakat elinde olmayan sebeplerden dolayı fiilin icrasını tamamlayamadığı hallerde failin suça teşebbüsten dolayı sorumluluğu belirlenirken 235/1 hükmünün mü yoksa 235/3-b⁹⁶ hükmünün mü göz önünde bulundurulması gerektiğine ilişkin tartışma mevcuttur. Çalışmaya konu edilen seçimlik hareket bakımından somutlaştıracak olursak; ihaleye katılma yeterliliğine sahip olmayan bir isteklinin hileli hareketlerle ihaleye katılmasını sağlamakla birlikte kamu açısından bir zararın meydana gelmediği ihtimalinde failin sorumluluğu m. 235/1'e teşebbüsten mi yoksa m. 235/3-b bendinden yer alan hükme göre mi belirlenecektir.

⁹³ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 824.

⁹⁴ ÖZBEK / DOĞAN / BACAŞIZ, 2021, s. 934.

⁹⁵ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 825; AKBULUT, 2009, s. 105, 106; Arslan, 2017, s. 212.

⁹⁶ TCK 235/3-b'de yapılan değişiklikle birlikte ihaleye fesat karıştırma suçu zarar suçu haline getirildiğinden, işlenen fiil dolayısıyla herhangi bir zararın meydana gelmediği hallere ilişkin bu özel hüküm getirilmiştir. Tartışmanın başlangıç noktasını burası oluşturmaktadır.

Bir görüşe göre, 6459 sayılı Kanunla 235. maddede yapılan değişiklikle birlikte ihaleye fesat karıştırma teşkil eden fiil sonucunda ilgili kamu kurum veya kuruluşu açısından bir zararın meydana gelmiş olmasının aranmasının bir sonucu olarak, bir kişinin ihaleye fesat karıştırmak amacıyla seçimlik hareketlerden birinin icrasına başladığı ve fakat elinde olmayan nedenlerle fiilin icrasını tamamlayamadığı hallerde suça teşebbüsten dolayı sorumluluğunu belirlerken 235/1 hükmünün göz önünde bulundurulması gerekir. Zira 235/3-b hükmü mahiyeti itibariyle ihaleye fesat karıştırma teşkil eden fiilin icrasının tamamlandığı ve fakat bunun sonucunda kamu zararının ortaya çıkmadığı hallerde uygulama imkânı bulan bir düzenleme niteliği taşımaktadır⁹⁷. Bu nedenle fiilin icrasının tamamlanmadığı her durumda failin sorumluluğunun TCK m. 235/1 hükmüne teşebbüsten dolayı belirlenmesi gerekir⁹⁸.

Doktrinde bir diğer görüşe göre ise ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenmesi sonucunda ilgili kamu kurum veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmemiş ise TCK m. 235/3'de öngörülen özel bir teşebbüs hükmü gereğince failin sorumluluğunun belirlenmesi gerekir. Zararın meydana gelmediği böyle hallerde artık genel teşebbüs hükümleri uygulanamaz⁹⁹.

Bir diğer görüşe göre ise fiilin teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen kamu kurumu bakımından bir zarar meydana gelmemiş ise bu noktada TCK m. 235/3-b bendinin uygulanması gerekecektir. Burada TCK'nın genel hükümler kısmında düzenlenen teşebbüs hükümleri ile bu suça özel düzenlenen TCK m. 235/3-b

⁹⁷ Dairemizce sübutu kabul edilen ihaleye fesat karıştırma eylemleri yönünden sadece sanıkların eylemlerinin TCK'nın 235/3-b madde ve fıkrası kapsamında kalıp kalmadığının belirlenmesi açısından, ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelip gelmediği yönünden inceleme yapılması gerektiği ifade edildiği halde bozma sonrası alınan bila tarihli bilirkişi raporunda sübuta ilişkin değerlendirmelere yer verildiği, kamu zararı yönünden detaylıca inceleme yapılmadığı, görevi kötüye kullanma suçu bakımından ise yaklaşık maliyetin yüksek olarak belirlenmesi suretiyle kurum zararına yol açılıp açılmadığının belirlenmesi talep olunmasına rağmen alımı yapılan ilaçların fiyatlarına ilişkin detaylıca inceleme yapılmaksızın soyut değerlendirmelerle yaklaşık maliyetin mevzuata uygun şekilde hesaplandığının ifade edildiği, bu itibarla bozma ilamımızın gerekleri doğrultusunda hazırlanmayan bilirkişi raporunun hüküm kurmaya yeterli ve elverişli olmadığı, **Yarg. 5. CD., E. 2020/244 K. 2021/1230 T. 18.3.2021.**

⁹⁸ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 826.

⁹⁹ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 634.

arasında özel norm-genel norm ilişkisi mevcuttur. TCK m. 235/3-b'de yapılan değişiklik bu suçu hem bir zarar suçu haline getirmiş hem de özel bir teşebbüs hükmü hüviyetine kavuşmasını sağlamıştır. Bu nedenle artık m. 35 hükmü değil, m. 235/3-b hükmü uygulamak alanı bulmalıdır¹⁰⁰.

Kanaatimizce hileli hareketlerle ihaleye katılma yeterliğine sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak suretiyle icra hareketlerini tamamlamış olmakla birlikte kamu açısından bir zararın ortaya çıkmadığı hallerde failin cezai sorumluluğunun m. 235/3-b hükmüne göre belirlenmesi gerekir. Zira m. 235/3-b hükmü ihaleye fesat karıştırma bakımından icra hareketleri tamamlanmış olmakla birlikte kamu zararının ortaya çıkmaması haline özgülenmiş bir nevi özel bir teşebbüs hükmü mahiyeti taşımaktadır. Ancak icra hareketlerine başlanmış olmasına rağmen ihaleye katılma yeterliğini sahip olmayan isteklilerin ihaleye katılmalarının sağlanamadığı hallerde failin cezai sorumluluğunun m. 235/1. maddesine teşebbüsten tayin edilmesi gerekir.

2. İştirak

Kural olarak belirtmek gerekirse, ihaleye fesat karıştırma suçu iştirak bakımından bir özellik göstermemektedir. İhaleye fesat karıştırma oluşturan hareketler ihale yetkilisi kamu görevlileri tarafından işlenebileceği gibi bizzat ihaleye katılan veya katılmak isteyenler tarafından da gerçekleştirilebilir¹⁰¹. İştirakin her hali mümkündür¹⁰². Ancak uygulamada Yargıtay bazı seçimlik hareketler bakımından suçun failinin yalnızca kamu görevlileri olabileceğini, bu nedenle özgü suç kurallarının uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

¹⁰⁰ ÖZBEK / DOĞAN / BACAKSIZ, 2021, s. 934. Yazarlar aynı sayfada bu durumu haksız tahrike ilişkin düzenlemelere benzetmektedirler. Nasıl ki özel haksız tahrike ilişkin durum gerçekleşmiş ise genel haksız tahrike ilişkin düzenleme uygulanmıyor ise ihaleye fesat karıştırma suçu bakımından zarar meydana gelmemiş ise genel hükümler içinde yer alan teşebbüse ilişkin m. 35 değil, buna ilişkin özel norm olan m. 235/3-b bendi uygulanmalıdır. Aksi halin kabulü m. 235/3-b bendinin getiriliş maksadıyla bağdaşmayacaktır.

¹⁰¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 827.

¹⁰² KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 826.

Yargıtay uygulamasına göre, 235. maddenin 2. fıkrasının “a” ve “b” bentlerinde düzenlenen seçimlik hareketler bakımından suçun faili yalnızca ihale sürecinde görev alan ilgili kamu görevlileri olabilecektir. Bu itibarla bu seçimlik hareketler bakımından suç özgü suç niteliği taşıdığından ihaleye fesat karıştırma suçuna iştirak eden diğer kişiler TCK 40/2. maddesi gereğince ancak azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabileceklerdir¹⁰³.

Yüksek Mahkeme, çalışmaya konu edilen seçimlik hareket bakımından da (235/2/2-a) suçun yalnızca ihale sürecinde görev alan kişiler tarafından işlenebileceğini¹⁰⁴, ihaleye teklif veren istekliler tarafından işlenemeyeceğini ve dolaylı failliğin de söz konusu olamayacağını belirtmektedir¹⁰⁵.

Doktrinde ise Yargıtay’ın bu uygulamasını yerinde bulan görüşler bulunduğu gibi¹⁰⁶ yüksek mahkemenin uygulamasının isabetli olmadığını ifade eden görüşler de mevcuttur¹⁰⁷.

¹⁰³ “TCK'nin 235. maddesinde ihaleye fesat karıştırma halleri yasa koyucu tarafından tahdidi olarak sayılmış olup, maddede sayılan seçimlik hareketlerin ya da faillik durumunun genişletilmesinin anılan Yasa'nın 2. maddesindeki kanunilik ilkesine aykırılık teşkil edeceği, madde metni gerekçesiyle birlikte incelendiğinde; **2. fıkranın "a" ve "b" bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan ilgili görevlilerin, "d" bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği, dolayısıyla söz konusu suçun özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceği**, bu itibarla 5237 Sayılı TCK'nin 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olan, bu nedenle dolaylı faillığe elverişli bulunmayan ve TCK'nin 235/2- (a-2) maddesi uyarınca ihale sürecinde görevli kişiler tarafından işlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçunun ihaleye teklif veren sanıklar ... ve ... tarafından işlenemeyeceği, bu suça iştirak eden diğer kişilerin azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabilecekleri nazara alınmadan adı geçen sanıkların yazılı şekilde müşterek fail olarak cezalandırılmalarına karar verilmesi,” **Yarg. 5. CD., 2020/6648, 2021/3280, 5.7.2021**. Nispeten eski tarihli kararları da aynı şekilde olduğundan bu kabulün müstakar içtihat şeklini aldığını söyleyebiliriz. Aynı yöndeki kararlar için bkz. **Yarg. 5. CD., 13.01.2014, 2013/13297, 2014/343; Yarg. 5. CD., 24.02.2014 t., 2012/14676 E., 2014/1961 K.; Yarg. 5. CD., 20.05.2013, 4715/5407; Yarg. 5. CD., 11/02/2013, 11221/1058; Yarg. 5. CD., 26/02/2012, 3921/ 9472**.

¹⁰⁴ TCK'nin 235/2- (a-2) maddesi uyarınca ihale sürecinde görevli kişiler tarafından işlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçunun ihaleye teklif veren sanıklar ... ve ... tarafından işlenemeyeceği.. **Yarg. 5. CD., 2020/6648, 2021/3280, 5.7.2021**.

¹⁰⁵ **dolayısıyla söz konusu suçun özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceği**, bu itibarla 5237 Sayılı TCK'nin 40/2. maddesine göre özgü suç niteliğinde olan, bu nedenle dolaylı faillığe elverişli bulunmayan. **Yarg. 5. CD., 2020/6648, 2021/3280, 5.7.2021**.

¹⁰⁶ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., **2021**, s.987.

¹⁰⁷ KOCA / ÜZÜLMEZ, **2019**, s. 827. İfade edelim ki bu tartışma yalnızca 235. Maddenin 2. Fıkrasında yer alan a ve b bentleri ile d bendi açısından mevcuttur. Diğer seçimlik hareketler

Doktrinde Koca/ Üzülmez, Yargıtay'ın bu uygulamasının yerinde olmadığını, kanun koyucunun bilinçli bir tercihle maddenin lafzında bu şekilde bir sınırlandırma veya belirleme yapmadığını, bu nedenle bu seçimlik hareketlerin ihale yetkilisi olan veya bu süreçte görev alan kamu görevlileri tarafından işlenebileceği gibi ihaleye katılan veya katılmak isteyen kişiler tarafında da işlenebileceğini belirtmektedir¹⁰⁸.

Kanaatimizce Yargıtay'ın bu uygulaması isabetli değildir. Madde düzenlemesine bakıldığında suçun 2. fıkrasının a ve b bentlerinde yer alan seçimlik hareketler bakımından suçun failinin yalnızca ihale sürecinde görev alan kamu görevlilerinin olabileceğine ilişkin bir belirleme veya sınırlandırma yapılmadığı görülecektir. Aşağıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere, böyle bir kabul sivil kişilerin bazı eylemlerinin cezasız kalması sonucunu doğurabilecektir.

Yargıtay uygulamasına göre, ihaleye katılma yeterliği ve koşullarına sahip olmayan bir isteklinin, sahte belge kullanarak ihaleye katılma yeterliğine ve koşullarına sahipmiş gibi ihaleye katıldığı ve ilgili kamu görevlisinin sahteciliği fark edemediği hallerde failin sorumluluğu sadece belgede sahtecilik suçü bakımından belirlenecektir. Çünkü yüksek mahkeme bu seçimlik hareket bakımından (m. 235/2/a-2) suçun failinin yalnızca ihale sürecinde görev alan ilgili kamu görevlilerinin olabileceğine karar vermektedir. Oysa bu şekilde gerçekleşebilecek somut bir olayda sahte belgeyi kullanarak kamu görevlisini aldatan ve ihaleye katılan istekli hem ihaleye fesat karıştırmış hem de belgede sahtecilik suçunu işlemiş olmaktadır. Sahte belgeyi kullanarak ihaleye katılan istekli, ihaleye fesat karıştırmaya suçunun icrasında kamu görevlisini araç olarak kullandığı için bu suçtan dolayı fail sıfatıyla, belgede sahtecilik suçü açısından ise (özel veya resmi belgede sahtecilik, belgenin türüne göre) müstakil fail olarak sorumlu tutulacaktır¹⁰⁹.

bakımından suçun herkes tarafından işlenebilen suçlardan olduğu hususunda bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

¹⁰⁸ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 826, 827.

¹⁰⁹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 827. Eğer kullanılan belgenin sahte olduğu kamu görevlisi tarafından fark edilip, ihaleye katılmasına engel olunursa bu durumda fail ihaleye fesat karıştırmaya

3. İçtima

Bu suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğunu yukarıda açıklamıştık. TCK'nın 43/1 fıkrası uyarınca, mağduru belli bir kişi olmayan suçlar bakımından da zincirleme suç hükümleri uygulanabilir olduğundan ihaleye fesat karıştırma suçu bakımından da şartların oluşması halinde zincirleme suç hükümleri uygulanabilir¹¹⁰.

Ancak bazı hallerde işlenen fiillerden birisiyle doğrudan doğruya bir kişinin veya belli kişilerin mağduriyetine yol açılmış olabilir. Doğrudan mağduriyetin söz konusu olduğu bu gibi hallerde artın bu suçun zincirleme suç kapsamında değerlendirilmemesi, zincirleme şeklinde işlenen diğer suçlardan ayrı olarak değerlendirilmesi ve gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekir¹¹¹.

Yargıtay uygulamasına göre Devletin kamu kurum veya kuruluşları da bu suçun mağduru kabul edildiğinden, aynı kuruma karşı işlenen suçlar arasında zincirleme suç hükümleri uygulanmalı ve somut ceza belirlenmelidir¹¹². Doktrinde ise Yargıtay'ın bu tutumu eleştirilmekte, ceza normlarınca korumaya alınan hukuki değerlerin yalnızca bireylere ait olabileceği, devletin ve kamu veya özel hukuk tüzel kişilerinin suçun mağduru olamayacakları sadece suçtan zarar gören olabilecekleri ifade edilmektedir¹¹³.

suçuna teşebbüsten ve belgede sahtecilik suçundan sorumlu olacaktır. KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 828.

¹¹⁰ HAFIZOĞULLARI / ÖZEN, 2016, s. 419; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / vd., 2021, s. 988. Ayrıca TCK'nın 235. Maddesinde değişiklik yapan 6459 sayılı Kanunun 12. Maddesinin gerekçesi şöyledir. "ihaleye fesat karıştırma suçu ile ilgili olarak zincirleme suç hükümlerinin uygulanması bağlamında TCK'nın 43. Maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, tersi yönde yanlış uygulamalara sebebiyet vermemek için, işbu önergeyle madde metninde yapılan değişiklik bağlamında söz konusu suçla ilgili olarak zincirleme suç hükümlerinin ne suretle uygulanacağına dair bir düzenleme yapılmasına gerek duyulmamıştır." KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 830.

¹¹¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 830. Örnek için bkz. ÖZGENÇ, 2013, s. 73 vd.

¹¹² "Sanığın ihaleye fesat karıştırma suçunu, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, farklı zamanlarda birden fazla işlediği anlaşıldığından hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiği gözetilmeden ve söz konusu eylemlerin neden bağımsız suç olarak kabul edildiği karar yerinde gösterilip tartışılmadan iki ayrı kez mahkumiyet hükmü kurulması doğru değildir" **Yarg. 5. CD, 13.7.2017, 11054/ 3140.**

¹¹³ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 831.

Bir ihalede iki veya daha fazla gerçek kişinin mağdur edilmesi durumunda, örneğin iki kişinin hukuka aykırı bir yolla ihaleye katılmalarının engellenmesinde, tek hareketle işlenen iki suç değil, kanaatimizce suçun konusu değişmediği için bir ihaleye fesat karıştırma vardır¹¹⁴. Tek cezaya hükmedilmekle birlikte, somut cezanın belirlenmesi bakımından birden fazla kişinin mağdur olması hususu TCK m. 61 bağlamında göz önüne alınabilir.

TCK' nın 235 inci maddesinin 4 üncü fıkrasına göre; *“ihaleye fesat karıştırma dolayısıyla menfaat temin eden görevli kişiler, ayrıca bu nedenle ilgili suç hükmüne göre cezalandırılırlar”*. İhaleye fesat karıştırılması neticesinde, kamu görevlileri herhangi bir menfaat temin etmişlerse, irtikâp veya rüşvet suçundan ayrıca cezalandırılacaklardır. Bu durumda gerçek içtima kuralları uygulanacaktır¹¹⁵.

TCK m. 235/3'e göre; kasten yaralama ve tehdit suçunun daha ağır bir cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleşmesi durumunda, faile, ayrıca bu suçlar dolayısıyla ceza verilerek gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.

TCK'nın 212. maddesi hükmü uyarınca, ihaleye fesat karıştırma suçunun belgede sahtecilik yapmak suretiyle işlenmesi halinde, kişi hem belgede sahtecilik hem de ihaleye fesat karıştırma suçundan ayrı ayrı cezalandırılacaktır.

D. Soruşturma Usulü ve Yaptırım

Suçun temel şekli için üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. İhaleye fesat karıştırma suçundan ilgili kamu kurum veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmemiş ise fail hakkında hükmedilecek ceza bir yıldan üç yıla kadar haptistir.

¹¹⁴ Kabule göre de; her ne kadar birden fazla kişinin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmasına engel olunmuş ise de suçun konusunu oluşturan ihale tek olmakla tek ihaleye fesat karıştırma suçunun oluştuğu gözetilmeden sanıklar hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle fazla ceza tayini, **Yarg. 5. CD., 28/10/2021, 2018/9349 E. , 2021/5101 K.**

¹¹⁵ KOCA / ÜZÜLMEZ, 2019, s. 828.

Kamu zararının oluşmadığı takdirde verilecek cezanın hükmün açıklanmasının geri bırakılması hükümlerine tabi olabileceği ihtimali karşısında, bu hususta alınacak bilirkişi raporları¹¹⁶ daha da önemli hale gelmiştir¹¹⁷. Kamu zararı oluşmadığı takdirde hapis cezasının 1 yıl ile 3 yıl arasında belirlenecek olması, uygulamada ise 1 yıl ile 3 yıl arasındaki hapis cezasının paraya çevrilmesi, erteleme ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumları birlikte değerlendirildiğinde, ihaleye fesat karıştırma suçu ile ilgili davalarda ilk incelenmesi gereken husus kamu zararının oluşup oluşmadığı hususudur¹¹⁸.

İhaleye fesat karıştırma suçunu işleyen kamu görevlisi hakkında 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununun 17. maddesine göre¹¹⁹ hareket edilmesi gerekecek olup, haklarında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmayacaktır.

3628 sayılı Kanununun 18. maddesi uyarınca hazine ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları suçtan zarar gören oldukları için davaya katılma hakkına sahip olduklarından, Hazinesinin davadan haberdar edilmemesi bozma sebebi sayılır¹²⁰.

¹¹⁶ Dairemizce sübutu kabul edilen ihaleye fesat karıştırma eylemleri yönünden sadece sanıkların eylemlerinin TCK'nın 235/3-b madde ve fıkrası kapsamında kalıp kalmadığının belirlenmesi açısından, ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelip gelmediği yönünden inceleme yapılması gerektiği ifade edildiği halde bozma sonrası alınan bila tarihli bilirkişi raporunda sübuta ilişkin değerlendirmelere yer verildiği, kamu zararı yönünden detaylıca inceleme yapılmadığı, **Yarg. 5. CD., E. 2020/244 K. 2021/1230 T. 18.3.2021.**

¹¹⁷ ŞEN / AKSÜT, 2014, s. 42.

¹¹⁸ ŞEN / AKSÜT, 2014, s. 42.

¹¹⁹ 3628 s. K. m. 17: Bu Kanunda ve 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununda yazılı suçlarla, irtikâp, rüşvet, basit ve nitelikli zimmet, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmî ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarından veya bu suçlara iştirak etmekten sanık olanlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

¹²⁰ 3628 s. K. m. 18: Yukarıdaki fıkraya göre yapılan ihbar veya takipsizlik kararı ve iddianame Cumhuriyet başsavcılığınca, Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü ile varsa diğer ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına bildirilir. Hazine avukatının yazılı başvuruda bulunması hâlinde Maliye Bakanlığı, başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanır.

İhaleye fesat karıştırma suçunu işleyen fail hakkında TCK m. 59'da yer alan hak yoksunluğu tedbiri uygulanacak ise de KİK'in 59. maddesinde de ihaleye fesat karıştırma suçundan dolayı cezaya mahkumiyet halinde ayrıca ceza mahkemesi tarafından ihaleden yasaklanma kararı verileceğine ilişkin bir hüküm de bulunmaktadır¹²¹.

4734 sayılı Kanun m. 59'a göre; *“Taahhüt tamamlandıktan ve kabul işlemi yapıldıktan sonra tespit edilmiş olsa dahi, 17 nci maddede belirtilen fiil veya davranışlardan Türk Ceza Kanununa göre suç teşkil eden fiil veya davranışlarda bulunan gerçek veya tüzel kişiler ile o işteki ortak veya vekilleri hakkında Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre ceza kovuşturması yapılmak üzere yetkili Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur. Hükmolunacak cezanın yanı sıra, idarece 58 inci maddeye göre verilen yasaklama kararının bitiş tarihini izleyen günden itibaren uygulanmak şartıyla bir yıldan az olmamak üzere üç yıla kadar bu Kanun kapsamında yer alan bütün kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılmaktan mahkeme kararıyla 58 inci maddenin ikinci fıkrasında sayılanlarla birlikte yasaklanırlar.”*

SONUÇ

Devlet kamu hizmetlerini yürütmek ve kendi görevlerini yerine getirebilmek amacıyla gerçek veya tüzel kişilerle alım, satım veya yapım sözleşmeleri düzenlemektedir. Özel hukukta sözleşmeler irade serbestine dayanır. Ancak bir kamu tüzel kişisi olarak Devlet'in yaptığı mal veya hizmet alım ve satım işlerinde veya yapım işlerinde kamu kaynaklarının etkin ve gerektiği şekilde kullanılması zorunluluğu bulunduğu için bu sözleşmelerin Kanunlarda ve ilgili alt mevzuatta öngörülen şartları taşıması gerekmektedir.

¹²¹ “... sanıklar hakkında ihaleye fesat karıştırma suçlarından mahkumiyetlerine ilişkin olarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 17/a maddesinde belirtildiği şekilde ihalelerde anlaşarak atılı suçu işlediklerinin kabul edilmesi karşısında anılan yasanın 59/1. Maddesi uyarınca yasaklama kararına hükmedilmesi gerektiğinin gözetilmemesi aleyhe temyiz olmadığından bozma sebebi sayılmamıştır.” **Yarg. 5. CD, 05/02/2013, 4424/ 848.**

İhaleye fesat karıştırma suçu, 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununun özel hükümlere ilişkin ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmında “Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar” bölümünde düzenlenmiştir. Bu suçla korunan hukuki değer; kamusal faaliyetlerin dürüstlük ilkesine uygun olarak yürütüldüğüne dair inanç ve özellikle, kamu adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımı gibi ihale işlemlerinin yapılmasıyla ilgili olarak, kamu görevlilerine duyulan güvendir. Diğer yandan kamunun maddi ve mali yararları kapsamında temelde serbest rekabet ortamı da bu kapsamda değerlendirilebilir.

İhaleye fesat karıştırma suçu, TCK.m.235/2’de fesat karıştırma niteliğinde olduğu kabul edilen seçimlik hareketlerden birinin veya birkaçının gerçekleştirilmesi ile oluşur. Bu açıdan bağlı ve seçimlik hareketli bir suç söz konusudur. Bu seçimlik hareketlerden birisi de TCK m. 235/2-a-2’de düzenlenen, *“hileli davranışlarla ihaleye katılma yeterliliğine veya şartlarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak”* şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Bahsi geçen seçimlik hareket bakımından hileli davranışların yöneldiği olgu ihaleye katılma yeterliği veya koşulları ile ilgili hususlardır. Bu seçimlik hareket bakımından isteklilerin ihaleye katılma yeterliliğine veya koşullarına sahip olmayan kişiler olması gerekmektedir. İsteklilerin hali hazırda ihaleye katılma yeterliğini taşıdığı hallerde bu suç oluşmayacaktır.

6459 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda suçun temel şekli bir zarar suçu haline getirilmiş olup, suçun işlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zararın meydana gelmemiş olması daha az cezayı gerektiren nitelikli hal olarak ihdas edilmiştir.

Çalışmaya konu edilen seçimlik hareket bakımından suça teşebbüs mümkün olmakla birlikte icra hareketlerinin tamamlanmış olmasına rağmen bir kamu zararı meydana gelmemiş ise failin sorumluluğunun 235/3-b bendinden, eğer icra hareketleri de henüz tamamlanmamış ise sorumluluğun 235/1’e teşebbüsten tayin edilmesi gerekmektedir. TCK 235/3-b hükmü bu suç bakımından özel bir teşebbüs hükmü mahiyetindedir.

Yargıtay'ın istikrar kazanmış uygulamaları TCK'nın 235. maddesinin 2. fıkrasının "a" ve "b" bentlerinde sayılan hallerde ihale sürecinde görev alan ilgili kamu görevlilerinin, "d" bendinde belirtilen halde ise ihaleye katılan ya da katılmak isteyen kişilerin suçun faili olabileceği, dolayısıyla söz konusu seçimlik hareketlerin özel faillik niteliği taşıyan kimselerce işlenebileceği şeklinde olsa da kanaatimce Yargıtay uygulaması isabetli değildir. Bahsi geçen seçimlik hareketler kararda belirtilen kişiler tarafından daha kolay veya daha fazla işlenebilir mahiyette olsa da bu durum diğer sivil kişilerin bu seçimlik hareket bakımından suçun faili olamayacakları şeklinde yorumlanmamalıdır. Böyle bir daraltıcı yorum Kanunun lafzına uygun olmadığı gibi suçun düzenleniş amacına da aykırıdır. Bu durum bazı eylemlerin cezasız kalmasına yol açabilecektir.

KAYNAKÇA

- ABACIOĞLU, Muhittin/ ABACIOĞLU, Ali, **Açıklamalı-İçtihatlı Kamu İhale Kanunu ve Uygulaması**, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- AKBULUT, Berrin, "İhaleye Fesat Karıştırma Suçu", **Ceza Hukuku Dergisi**, Nisan 2009, Cilt: 4, Sayı: 9, (s. 41- 116).
- ALTIPARMAK, Cüneyd, **Türk Ceza Kanununda İhaleye İlişkin Suçlar**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara Mart 2014.
- ARITÜRK, Ramazan, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- ARSLAN, Çetin, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, Mayıs 2017.
- ARTUK, Mehmet Emin/ GÖKCEN, Ahmet/ ALŞAHİN, Mehmet Emin/ ÇAKIR, Kerim, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 19. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2021.
- AYDIN, Devrim, "**Dolandırıcılık Suçu**", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 11 (2021), 649-705.

DANIŞMAN Mustafa, **İhale ve İhaleye Fesat Karıştırma Suçları**, 2. Baskı, Bilge Yayıncılık, Ankara 2014.

DEMİREL, Salim, **4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Çerçevesinde İhalesi Yapılan Mal ve Hizmet Alımlarıyla Yapım İşlerinde İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

DEMİREL, Salim, İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun Maddi Unsurunun 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu Açısından Değerlendirilmesi, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 100, Aralık 2014, (s. 571- 577).

DOĞANYİĞİT, Sadettin, **Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu**, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

EKİCİ ŞAHİN, Meral, **Dolandırıcılık Suçu**, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.

GÜLEL, İlhan, “5237 sayılı Türk Ceza Kanununda İhaleye Fesat Karıştırma Suçu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Ankara 2012, Yıl: 3, Sayı: 11, (s. 225-257).

HAFIZOĞULLARI, Zeki/ ÖZEN Muharrem, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplum Karşı Suçlar**, 2. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara: Eylül 2016.

KAZANCI, Behiye Eker, **İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları**, Seçkin Yayıncılık, Mart 2011.

KOCA, Mehmet Reis, **İhaleye Fesat ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları**, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, “İhaleye Fesat Karıştırma Suçu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)**, Yıl: 2013, Sayı: 13, (s. 1- 40).

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

KORKMAZ, Fulya, **Dolandırıcılık Suçu**, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2022.

MERAN, Necati, **İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2014.

ÖZBEK, Veli Özer/ DOĞAN, Koray/ BACAKSIZ, Pınar, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İzmir 2021.

ÖZEN, Mustafa, **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.

ÖZGENÇ, İzzet, **Ekonomik Suç ve Ceza Hukuku Sempozyumu**, Türkiye Odalar Borsalar Birliği, Ankara 2005.

ÖZGENÇ, İzzet, **İhale Sürecinde İşlenen Suçlar**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2013.

ÖZGENÇ, İzzet, **Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002.

PARLAK, Nükrettin, **Sayıştay Yargısında Kamu Zararı Kavramı: Sorunlar ve Öneriler**, **Sayıştay Dergisi**, Yıl: 2018, Sayı: 108, (s. 7-38).

SARITAŞ, Hatice, “İhaleye ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları”, **Sayıştay Dergisi**, Yıl: 2009, Sayı 73, (s. 51-68).

SOYASLAN, Doğan, “İhaleye Fesat Karıştırma Suçunda Yapılan Değişiklikler,” Prof. Dr. Nur CENTEL’E Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 2, Sayı: 19, (s. 403-406).

ŞEN, Ersan/ AKSÜT, Ertekin, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçları**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2014.

TOPRAK, Eren, **Kamu İhale Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

TUĞRUL, Ahmet Ceylani, **İhaleye Fesat Karıştırma ve Rüşvet Suçları**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

ÜNAL, Nurdoğan, **İhale Suçları**, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2017.

ÜSTÜN Ü. S./ ÇALIŞ H. S., “4734 Sayılı Kamu İhale Kanununda Doğrudan Temin Usulü,” **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2019, Cilt: 27 Sayı: 1, (s. 11-36).

İnternet Kaynakları:

https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/komisyon_tutanaklari.tutanaklar?pKomKod=7&pDonem=24&pYasamaYili=4 (erişim tarihi: 02.02.2022).

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html> (erişim tarihi 08.02.2022).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a3857263ff7a4.13141755 (erişim tarihi: 01.02.2022).

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (erişim tarihi 09.02.2021).

<https://karararama.danistay.gov.tr/> (erişim tarihi 09.02.2021).

<https://www.ihale.gov.tr/> (erişim tarihi 09.02.2021).